

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETO
SOCIALINIO DARBO KATEDRA

VAIDA MILIAUSKIENĖ
(SOCIALINIO DARBO PROGRAMA)

**SOCIALINIO DARBO GALIMYBĖS GERINANT RIZIKOS
GRUPIŲ VAIKŲ IR JŲ TĖVŲ TARPUSAVIO SANTYKIUS**
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Dr. Jolanta Pivorienė

Vilnius, 2005

TURINYS

Išvadas.....	3
1. RIZIKOS GRUPEI PRIKLAUSANČIŲ ŠEIMŲ TARPUSAVIO SANTYKIŲ YPATUMAI..	5
1.1 Šeimos apibrėžtys.....	5
1.2 Rizikos grupės apibrėžtys.....	6
1.3 Rizikos grupei priklausančios šeimos tarpusavio sąveikos ypatumai	7
1.4 Darbo su rizikos grupės šeima socialinės – pedagoginės prielaidos	11
2. RIZIKOS GRUPEI PRIKLAUSANČIŲ ŠEIMŲ TARPUSAVIO SANTYKIŲ SĄVEIKA	17
2.1 Tyrimo metodika.....	17
2.2 Rizikos grupei priklausančių tėvų apklausos duomenų analizė.....	20
2.2.1 Bendri duomenys apie rizikos grupei priklausančius tėvus.....	20
2.2.2 Tėvų ir motinų, priklausančių rizikos grupei apklausos duomenų palyginimas.....	21
2.3 Rizikos grupei priklausančių paauglių apklausos duomenų analizė.....	26
2.3.1 Bendri duomenys apie rizikos grupei priklausančius paauglius.....	26
2.3.2 Rizikos grupei priklausančių paauglių požiūrio į tėvus ir motinas palyginimas.....	27
2.4 Mamų ir paauglių požiūrio į tarpusavio santykius palyginimas	33
2.5 Tėvų ir paauglių požiūrio į tarpusavio santykius palyginimas	38
2.6 Tėvų, mamų ir paauglių požiūrio į tarpusavio santykius apibendrinimas.....	42
Išvados.....	46
Literatūra.....	48
Santrauka.....	50
Summary.....	52
Priedai.....	53
1 priedas.....	54
2 priedas.....	60

IVADAS

Šeima – pagrindinė institucija vaiko gyvenime. Ji teikia jam saugumą, tikrumą, globą ir auklėjimą. Čia vaikui išsivysto ilgalaikiai ryšiai su tėvais, broliais ir seserimis, kitais šeimos nariais bei draugais. Čia vaikas išmoksta, kas yra jo šeimos normos bei vertybės, kurios savo ruožtu atspindi gimos vietos, šalies ar gyventojų grupės kultūrą (Mielke U., 1997).

Kiekviena šeimos apibrėžtis bei šeimos vaidmens nusakymas yra saviti. Ypač svarbu tai, kad kiekviena jų yra paskata naujoms idėjoms kilti. Kiekviena apibrėžtis yra naujas šeimos, kaip sistemos suvokimo modelis.

Socialinėje visuomenės organizacijoje ir struktūroje šeima yra seniausia jos pirminė grupė. Pirminė todėl, kad joje visų pirma ugdomi vaikai, formuojamas charakteris, idealai (Uzdila J. V., 2001).

Šeima yra sudėtingas ir daugiaaspektis fenomenas. Visuomenė ir valstybė yra tokia, kokia yra šeima. Joje atsinaujina visuomenė, ugdoma jos pamaina (Miškinis K., 2003).

Teigiami ir neigiami socialiniai procesai veikia šeimą - jos buitį, dvasinį pasaulį, santykius - skatina jos tvirtėjimą arba irimą. Jie kiekvienoje šeimoje įgyja savitą išraišką, todėl vienodomis socialinėmis sąlygomis šeimos yra įvairios.

Šeima - svarbiausias veiksnys, nulemiantis vaiko asmenybės tapsmą. Šeimos ryšiai, tėvų santykiai su vaiku pastarajam yra pirmasis ir įtaigiausias bendravimo modelis (Navaitis G., 2001). Šeima suformuoja svarbiausius vaiko interesus, dvasines vertybes, elgesio normas, poreikius, polinkius, kurie yra priimami, vertinami arba atstumiami, ignoruojami.

Šeima yra vienas iš reikšmingiausių socialinio statuso veiksnių.

Tyrimų apie rizikos grupės vaikų ugdymą spektras ir užsienyje, ir Lietuvoje gana platus.

Rizikos grupė - grupė, kurios nariai yra pažeidžiami arba gali patirti stresą dėl atskirų socialinių aplinkybių, supančios aplinkos poveikio (Leliūgienė I., 2003).

Tyrimų apžvalga padėjo suprasti, kad rizikos grupės vaikų problematiškumas, jų motyvacija bei nenoras mokytis tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslinėje literatūroje gan plačiai analizuotas. Galima būtų paminėti tokius autorius kaip Bajoriūną Z. (1997), Bitiną B. (1978, 1990), Miškinį K. (1985, 2003), Uzdilą J. V. (1977, 1985, 1988, 1993), kurių tyrimai skirti šeimos, aplinkos vaidmens ir įtakos vaiko socialinei raidai, jo asmenybės formavimuisi. Tačiau norėtusi pažymėti, jog rečiau aptinkami rizikos grupei priklausančių šeimų tyrimai, per kuriuos būtų išskirti šeimose vyraujantys tarpasmeniniai santykiai ir numatoma socialinė pagalba joms.

Kaip nurodo Navaitis G. (1996), šeimos tarpusavio santykiai - dinamiška tarpusavio sąveika, keitimasis emocijomis, informacija, daiktais, koreguojantis ryšys, egzistuojantis tarp tėvų ir vaikų.

Norėtusi pabrėžti, kad nepakanka mokslinės medžiagos apie egzistuojančius rizikos grupei priklausančių vaikų ir jų tėvų tarpasmeninius santykius, sąveikos ypatumus, socialinio darbo galimybes, gerinant šių šeimų tarpusavio santykius. Juolab tokios mokslinės medžiagos, kuri remtųsi tyrimais, atliktais Lietuvoje. Tai ir lemia šio darbo problemiškumą ir aktualumą.

Šio darbo tikslas - išsiaiškinti socialinio darbo galimybes, gerinant rizikos grupei priklausančių vaikų ir jų tėvų tarpusavio santykius.

Siekiant numatyto tikslo keliama šie uždaviniai:

1. Ištirti tėvų, priklausančių rizikos grupei santykius su savo vaikais;
2. Ištirti paauglių, priklausančių rizikos grupei santykius su tėvais;
3. Identifikuoti tėvų, priklausančių rizikos grupei tipus tarpusavio santykių su savo vaikais požiūriu;
4. Numatyti socialinio darbo kryptis, teikiant pagalbą rizikos grupei priklausančioms šeimoms.

Tyrimo objektas - rizikos grupei priklausančių vaikų ir jų tėvų tarpusavio santykiai.

Siekiant numatyto tikslo remtasi hipoteze, jog rizikos grupei priklausančiose šeimose yra pažeista tarpusavio santykių sąveika.

Iš viso apklausoje dalyvavo 84 tiriamieji (iš jų: 37 paaugliai ir 47 paauglių tėvai).

Tyrimo imtį sudarė Kauno miesto keturių bendrojo lavinimo mokyklų 5 – 10 klasių socialinės atskirties grupei priklausančios mokiniai, jų tėvai (globėjai).

Apklausa vyko 2005 metų gegužės - birželio mėnesiais, duomenys buvo apdorojami 2005 m. rugsėjo - spalio mėnesiais. Išplatinta 100 anketų, grįžo 64: tėvai užpildė 27 anketas (abu tėvai savo nuomonę išreiškė toje pačioje anketoje), o paaugliai – 37. Anketų grįžtamumas 61%.

Anketos tėvams buvo platinamos, perduodant individualiai. Rizikos grupei priklausančios paaugliai anketas pildė mokykloje. Smulkesni duomenys apie tyrime dalyvavusius respondentus pateikiami aptariant kiekvieną jų grupę atskirai (žr. II skyrių).

Informacijos šaltinis – rizikos grupei priklausančios šeimos lėmė pagrindinio tyrimo metodo – anoniminės apklausos raštu – pasirinkimą. Ši apklausos forma garantuoja anonimiškumą, o tuo pačiu išvadų apie tėvų ir vaikų tarpusavio santykius atvirumą ir patikimumą. Anoniminių anketų panaudojimas leido surinkti kiek įmanoma patikimesnę informaciją, minimizuoti laiko sąnaudas, skirtas informacijos rinkimui.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro: įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (35 šaltiniai), santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, priedai (priedas nr. 1 – anketų tėvams ir paaugliams pavyzdžiai, priedas nr. 2 – skaičiavimo rezultatų duomenys). Tyrimo duomenis iliustruoja 3 lentelės, 14 paveikslų.

Pirmasis skyrius. RIZIKOS GRUPEI PRIKLAUSANČIŲ ŠEIMŲ TARPUSAVIO SANTYKIŲ YPATUMAI

1.1 Šeimos apibrėžtys

Šeima yra natūralus ir esminis visuomenės grupinis vienetas, susietas giminystės (tėvai - vaikai) ar santuokiniais (vyras - žmona) ryšiais – skelbia visuotinę žmogaus teisių deklaraciją.

LR Konstitucijoje 38 straipsnyje parašyta, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas.

Kvieskienė G. (2000) apibrėžia šeimą, kaip unikalią socialinę instituciją, nes joje pratęsiama gyvybė, individas įgyja pirmąsias socializacijos pamokas, tampa grupės nariu. Šeima – socialinio gyvenimo centras, siejantis individą su kitomis socialinėmis institucijomis ir organizacijomis.

Kaip nurodo Jovaiša L. (1993) šeima – mažiausias visuomenės regeneracijos kolektyvas, kurį sieja ekonominės ir dvasinės veiklos bendrumai.

Bajoriūnas Z. (1999) nurodo, kad šeima yra žmonių bendruomenė, kuri turi savo pareigas ir atsakomybę. Šeima, kaip bendruomenė atlieka funkcijas, apimančias visas gyvenimo sritis, ko negali jokia kita visuomenės struktūra. Šeima yra svarbiausia emocinio ir materialinio rėmimo institucija (struktūra), jos narių augimo ir gerbūvio garantas.

Mielke U. (1997) teigia, kad visa tai, ką vaikas įsisavina šeimoje, kaip tai veikia jo jausmus, kokius jis mato santykius tarp suaugusiųjų, augdamas vaikas suvokia ir pagal tai vysto savo paties socialinio elgesio paveikslą. Jis kaupia patyrimą, kokie poelgiai pageidautini ir girtini, kokie nepageidautini ir, dažniausiai, po jų seka nemalonumai, todėl geriau jų atsisakyti. Galima teigti, kad jis mokosi, sekdamas tėvų pavyzdžiu, kaip elgtis visuomenėje ir išsiugdyti pusiausvyrą tarp egoizmo ir altruizmo.

Kaip nurodo minėtoji autorė, šeimos gyvenimas – tai ilgai trunkąs procesas, kuriame suteikiama galimybė jos nariams būti laimingiems, sukurti reikiamą gyvenimo ritmą. Tikrasis kiekvienos šeimos kokybės rodiklis yra moralinė atsakomybė. Taigi šeima nėra paprasta bendruomenė, ji yra asmenų bendrija, kurią sieja giminystės, tarpusavio priklausomybės, atskomybės ir globos saitai, patvirtinti įstatyme ir socialiai pripažinta tvarka.

Teigiami ir neigiami socialiniai procesai veikia šeimą - jos buitį, dvasinį pasaulį, santykius - skatina jos tvirtėjimą arba irimą. Jie kiekvienoje šeimoje įgyja savitą išraišką, todėl vienodomis socialinėmis sąlygomis šeimos yra įvairios.

Šeimos nariai, kaip nurodo Bajoriūnas Z. (1999) vienas su kitu bendrauja sudarydami savitą sąlygiškai uždara socialinį ir biopsichologinį kompleksą. Sąlyginis uždarumas kyla iš šeimos narių tarpusavio santykių, kurie nėra atsieti nuo konkrečių ir socialinių gyvenimo sąlygų.

Kaip nurodo Bajoriūnas Z. (1999), šeimos narių poveikis vienas kitam yra trejopas:

- tiesioginis, kuomet yra veikiamos kiekvieno nario emocijos, gerinančios arba žalojančios jo sveikatą, teikiančios džiaugsmo arba skausmo kitiems šeimos nariams;
- žmogaus gyvenimui reikšmingas, nes paliečia šeimos narių likimą;
- pastovus, daro įtaką visiems šeimos nariams.

Kaip nurodo JAV psichoterapeutė Oklender V. (1997), šeima yra gyvas, sąlygiškai uždaras socialinis psichologinis vienetas, kurioje vieno žmogaus problema yra visos šeimos problema. Tai yra jie faktiškai turi vieną bendrą problemą.

Kaip nurodo minėtoji autorė, kiekviena šeima turi savo paslapčių, čia susipina „mano“, „tavo“ tikslai, atsiskleidžia asmeninės ambicijos. Namai yra kažkas realu ir tvirta tos mažos visuomenės nariams, ypač vaikams, kurie savo santykius su aplinkiniu pasauliu grindžia šeimos gyvenimo pavyzdžiu.

Šeima turi savo asmeninį pasaulį, kuris byloja apie jos vientisumą, ugdo jausmus, skatina veikti, formuoja ar performuoja jos narių asmeninius siekius, taip pat jų nuomonę apie save ir kitus. Tame mikropasaulyje vyksta mažesnės ar didesnės dramos.

1.2. Rizikos grupės apibrėžtys

Rizikos sąvoka aiškinama labai įvairiai. Įvairios mokslo šakos pedagogika, psichologija, sociologija turi specifinį požiūrį. Konkrečių socialinių ir pedagoginių tyrimų apie rizikos grupės mokinius ir jų ugdymą yra, tačiau nelabai daug.

Jovaiša L. (1997) teigia, kad rizika – neišvengiamas veiklos ar bendravimo motyvas, nes ne visada pakanka informacijos tiksliai įvertinti tikslą ir situacijas, kurios susidaro veikiant.

Leliūgienė I. (1997) rizikos grupės mokinius apibūdina kaip grupę žmonių, kurios nariai pažeidžiami. Mokiniai, kuriuos veikia tam tikri rizikos faktoriai, kuriems yra iškilusi kokia nors rizika, vadinami rizikos grupės mokiniais.

Ignatavičienė S. ir Žukauskienė R. (2000) rizikos grupės mokiniams priskiria beglobius, asocialiose, nedarniose arba nepilnose šeimose gyvenančius mokinius, kurie nuolatos patiria psichologinę, fizinę arba seksualinę prievartą, taip pat agresyvius ir bendraamžių atstumtus mokinius, bei mokinius, kurie jau yra padarę smulkių prasižengimų arba nusikaltimų. Autorių nuomone, rizikos grupės mokiniai dažniausiai nedrausmingi, nemandagūs, įžūlūs su suaugusiais. Namuose nėra išmokę deramai elgtis. Jie nepasitiki savimi, greitai įsižeidžia, reaguoja į

kiekvieną suaugusiųjų ar bendraamžių pastabą, vartoja keiksmazodžius, konfliktus sprendžia muštynėmis, įvairiais užgauliojimais arba tiesiog pabėga iš klasės. Šie mokiniai dažnai jaučia baimę, nerimą, yra nervingi, ieško fiziškai stipresnių draugų, lyderių, kurie gali juos užstoti, apginti. Jų kalba primityvi, žodynas skurdus. Šie mokiniai grasina bendraamžiams, šokiruoja savo elgesiu ir prasivardžiuoja. Jie turi įvairių mokymosi sunkumų, sunkiai sukaupia dėmesį, nesugeba ilgesnį laiką intensyviai dirbti, greitai pavargsta ir išsenka. Rizikos grupės mokiniai turi neigiamą mokymosi motyvaciją, praleidinėja pamokas, vengia lankyti mokyklą, meluoja, kad išsisuktų nuo bausmės. Jų vertybė - pinigai, kurie pastūmėja juos į nusikalstamą veiklą. Tokie mokiniai nepasitiki suaugusiaisiais, negerbia ir niekina pedagogus. Dažniausiai rizikos grupės mokinių psichika yra nestabili, jie nesugeba valdyti savo emocijų, greitai supyksta.

Apibendrinant įvairių autorių rizikos grupės mokinių sąvoką galima aiškinti taip: tai - grupė, kurios nariai yra pažeidžiami arba gali patirti stresą dėl atskirų socialinių aplinkybių, supančios aplinkos poveikio.

1.3 Rizikos grupei priklausančios šeimos tarpusavio sąveikos ypatumai

Kiekvienai rizikos grupei priklausančias asmenys pasižymi tam tikromis specifinėmis socialinėmis charakteristikomis - gyvenimo būdu, elgsenos ir bendravimo su kitais žmonėmis ypatumais, moralinėmis nuostatomis ir vertybių sistema. Šios charakteristikos yra sąlygotos specifinių vienai ar kitai socialinei grupei priklausančių žmonių asmenybės savybių.

Kaip nurodo Satir V. (1988), šeima, o juo labiau šiuolaikinė šeima, kuri priskiriama rizikos grupei yra palanki dirva konfliktams bręsti. Tai puiki aplinka pažinti žmonių emocijas ir elgesį. Kiekviena šeima pasižymi savita šeimos sąveikos dinamika. Ši sąveika, be abejo, reiškiasi įvairiomis emocijomis.

Tėvai ir vaikai, gyvendami šeimoje, palaiko tam tikrus tarpusavio santykius, kurie priklauso nuo jų temperamento, vyraujančios moralės visuomenėje ir šeimoje, gyvenimo joje būdo, tėvų ir vaikų požiūrio į save, saviuoklos.

Įprasta manyti, kad tėvai vaikus auklėja patarimais, pamokymais, paskatinimais ir bausmėmis. Tačiau, kaip nurodo Bajoriūnas Z. (1999), vaikams didžiausią įtaką turi tėvų ir vaikų tarpusavio santykiai. Vaikai savaip reaguoja į tėvų poveikį.

Pozityvių emocinių ryšių deficitas šeimoje trukdo vaikui identifikuotis su tėvais. Tai verčia jį ieškoti pavyzdžių už šeimos ribų, kur būtų panašių išgyvenimų ir galimybių mėgdžioti.

Post E. L. (1987) atkreipia dėmesį į tai, kad tėvai, auklėdami savo vaiką, visų pirma turi jį suprasti ir gerbti kaip asmenybę.

Navaičio G. (2001) tyrimai rodo, kad iš svarbesnių problemų, dėl kurių vaikai, daugiausiai paaugliai, kreipiasi į psichologinę konsultaciją, apie 15-18 % sudaro su šeima, kurioje gyvena vaikas, susiję sunkumai. Tai tik įrodo, kad nemažos dalies vaikų psichologinė savijauta priklauso nuo santykių su tėvais. Tėvų elgesys ir požiūris į vaikus lemia, kaip lengvai jis išsiugdys įvairius įgūdžius, įgis savarankiškumo, pasitikėjimo savo jėgomis, suformuos teigiamą savęs vertinimą.

Dauguma psichoterapeutų, kaip nurodo Satir V. (1988) išreiškia vieningą nuomonę, kad suaugusieji šeimoje išskiria vieną narį, su kuriuo jie sieja kilusias problemas. Tai atsispindi ir tarpusavio santykiuose tarp tėvų ir vaiko.

Daugelis rizikos grupei priklausančių tėvų, kaip nurodo Satir V. (1988), turi suvokti, kad jų vaikas – tai ne jie patys. Tėvai linkę identifikuoti save su vaiku, todėl jiems būna sunku pripažinti, kad vaikas – savarankiškas žmogus. Dažnai tėvai suprojektuoja į savo vaiką tai, ką patys jaučia. Jie nesuvokia, kad jis ne tik savarankiška būtybė, bet ir jaučia savaip.

Kaip nurodo Kvieskienė G. (2004) socializacijos proceso metu asmenybė gali perimti pačias įvairiausias elgesio formas - kaip prosocialias, taip ir asocialias. Pastaruoju atveju susiduriama su nepageidautinu asmenybės socializacijos variantu - desocializacija. Jam esant, asmenybė laipsniškai perima asocialias elgesio normas bei vertybes, ima tenkinti savo poreikius socialiai nepriimtinais būdais, ignoruoja prosocialios aplinkos poveikius. Pasak autorės socializacijos proceso defektus gali nulemti įvairūs faktoriai:

1. auklėjimo klaidos šeimoje (šiltų santykių nebuvimas, kontrolės stoka, neteisingi skatinimai ir bausmės, prieštarojimai reikalavimams);
2. atstūmimas ir izoliacija bendraamžių grupėje;
3. nesėkmės ir neigiamų vertinimų dominavimas mokykloje;
4. masinės informacijos priemonėse demonstruojamas smurtas bei prievarta;
5. asocialios aplinkos įtaka (narkotikai, neformalūs lyderiai, prievarta).

Kaip nurodo Ignatavičienė S. ir Žukauskienė R. (2000), tėvų netektis ar atskyrimas nuo vieno iš tėvų (pvz., dėl skyrybų) daro didžiulį psichologinį poveikį vaikui. Glaudūs ryšiai su tėvais, ypač ankstyvoje vaikystėje, yra labai svarbūs. Galimybė užmegzti artimus, ilgalaikius ryšius yra be galo svarbi vaiko ateities gerovei. Kasdienė vaiko priežiūra lemia vaiko emocinio prieraišumo tėvams susiformavimą. Prieraišumas formuojasi, kai suaugęs žmogus yra jautrus fiziologiniams ir psichologiniams vaiko poreikiams ir juos patenkina. Tada vaikas jaučiasi reikalingas ir mylimas. Nesant prieraišumo jausmo, vystosi socialinė disfunkcija. Tiek prieraišumo jausmo tėvams nebuvimas, tiek atskyrimas nuo tėvų ar tėvų netektis gali būti didelių tolesnių vaiko sunkumų priežastis. Šie vaikai išgyvena nerimą, patiria sunkias depresijas, galvoja apie savižudybę ir žudosi, jiems vystosi psichozės ir t.t.

Dauguma linkusių nusikalsti vaikų dažniausiai yra iš tų šeimų, kurios patiria stiprų stresą ir yra nestabilios. Streso šaltiniai gali būti įvairūs: kai kurie susiję su tame rajone gyvenančiais asmenimis ir su ekonominiais veiksniais, o kai kurie su tėvų socialine padėtimi. Skurdas, tėvų psichopatologija ar kriminalinis elgesys, skyrybos, tarpusavio konfliktai - visa tai yra šeimos veiksniai, susiję su vaikų elgesio sutrikimais. Nestabiliuose, stresą patiriančiose šeimose pasireiškus tokiai vaiko savybei kaip impulsyvumas, sutrinka vaikų ir tėvų bendravimas. Tokiose situacijose tėvai dažnai griebiasi žiaurių fizinių bausmių, nes nesugeba nustatyti pastovių, vaiko elgesį reguliuojančių taisyklių. Tokia sąveika tarp tėvų ir vaikų apibūdinama kaip prievartos ciklas, kuriame tėvai ir vaikai konfliktuoja dėl drausmės, keliamų reikalavimų.

Kaip nurodo Ignatavičienė S. ir Žukauskienė R. (2000), rizikos grupei priskiriamam vaikui šeimoje kyla pavojai, kuomet tėvai:

- girtauja ir nesugeba pasirūpinti savo vaiku, dažnai jį terorizuoja, muša (ypač tėvas, terorizuojantis ir motiną), namuose nuolat renkasi kompanijos, nuolat girtaujama. Visa tai stumia vaiką į gatvę,

- šeima neturi pastovaus pragyvenimo šaltinio (abu tėvai niekur nedirba), neturi kur gyventi, nuolatos keliai iš vienos vietos į kitą, gyvena netinkamuose gyventi būstuose, namuose trūksta maisto ir kitų būtiniausių dalykų. Vaikas tėvų verčiamas arba pats išeina elgetauti, vėliau įsitraukia į nusikalstamų grupuočių veiklą, prostituciją,

- motina yra vieniša. Tokioje situacijoje motina dažnai kaltina vaiką dėl nenusisėkusio gyvenimo, įkyriai pamokslauja ir priekaištauja. Padėtis dar pablogėja, jeigu vieniša motina verčiasi prostitucija, girtauja, valkatauja. Šeimoje nuolatos trūksta pinigų, vaikas jaučiasi nemylimas, nuolat kuo nors kaltinamas, ypač tokiomis ydomis, kurias turėjo ir jo tėvas,

- tėvas yra vienišas (motina mirusi arba palikusi šeimą, patekusi į įkalinimo įstaigą ir pan.). Tokioje situacijoje tėvas nesugeba suteikti vaikui reikiamos priežiūros, garantuoti saugumo bei emocinio palaikymo, mažai dėmesio skiria bendravimui su juo,

- vaikai mato netinkamą tėvų pavyzdį (tėvai užsiima nusikalstama veikla arba yra nesąžiningi su kitais žmonėmis). Tokiu atveju vaikas mato nederamo elgesio pavyzdžius, dažnai yra tėvų paliekamas likimo valiai. Tokios šeimos vaikas pradeda vagiliauti, norėdami atkeršyti tėvams (dažnai vagia iš namų), arba tiesiog pateisina savo poelgį tuo, kad ir jo tėvai elgiasi panašiai. Šiuo atveju šeimos narių elgesys nulemia vaiko polinkį nusikalstamai veiklai.

Vaiko auklėjimo būdų yra labai įvairių. Juos tėvai taiko tiek rizikos grupei priskiriamam vaikui, tiek tam, kuris jai nepriklauso.

Kaip skirtingas tėvų elgesys veikia rizikos grupei priklausantį vaiką? Kaip pats vaikas reaguoja į tėvų elgesį?

Burgess M. Y. ir Locke C. I. (1993) aprašo atliktą tyrimą, kurio metu buvo fiksuojama, kokios yra rizikos grupei priklausančių vaikų nuostatos į tėvus, koks yra tėvų supratingumo lygmuo, rodomas jiems. Išaiškėjo, kad draugai yra svarbesni už tėvus. Priežastis slypi suaugusiųjų psichologijoje, nes jie nenori pamatyti pokyčių, vykstančių vaike. Tėvai nesugeba pripažinti savo ir vaiko skirtumų, individualumo. Daugelis tėvų identifikuoja save su vaiku, o tai trukdo pripažinti, kad jis – savarankiškas žmogus. Jie gali vaiką matyti tokį patį kaip anuomet, kai jis dar buvo penkerių, arba galvoti, kad vaikas turi būti panašus į juos.

Kalvaitis A. (1996) pažymi, kad empiriniai šeimos santykių tyrimai rodo, kad tėvų įtaka rizikos grupės vaikui nėra tokia paprasta ir kad vaikas gali turėti įtakos savo tėvams tiek pat, kiek pastarieji jam. Vis labiau aiškėja, kad šeimos įtaka yra pagrįsta tarpusavio sąveika ir kad tėvų bei vaiko įtaka yra abipusė.

Kaip nurodo Navaitis G. (2001), tėvų grubumas ir nesupratingumas, savo pareigų nevykdymas, tolerancijos stoka gerokai apsunkina vaikų gyvenimą ir sukelia psichologinių problemų. Vaikai, su kuriais žiauriai elgiamasi, mažiau pasitiki žmonėmis, sunkiau palaiko su jais stabilius emocinius ryšius, nors ir jaučia stiprų meilės poreikį.

Navaitis G. (2001) teigia, kad tėvų auklėjimas gali būti realizuojamas įvairiais metodais. Jie gali būti autokratiški (tėvai nurodinėja vaikams, ką jiems daryti), autoritariniai (vaikas gali išsakyti savo nuomonę, bet tėvai priimdami sprendimus į ją neįsiklauso), autoritetiniai (vaikas laisvai išsako savo nuomonę apie jam svarbius dalykus ir netgi gali priimti sprendimus, tačiau jiems turi būti gautas tėvų pritarimas), nuolaidūs (sprendimus dažniausiai priima patys vaikai) ir viską leidžiantys (vaikas pats sprendžia, paklusti tėvų sprendimams ar ne). Tokia padėtis, kai tėvai nesugeba išspręsti didelių ir ilgalaikių tarpusavio santykių problemų, veda prie vaiko elgesio ir emocijų, socialinės ir tarpasmeninės bei kognityvaus funkcionavimo srities problemų. Tokia „namų“ patirtis mokykloje gali dar labiau pablogėti. Tai priklauso nuo to, kaip su juo bus elgiamasi klasėje. Kaip teigia Rimm S., B. (1998), nėra abejonės, kad išgyvenimai mokykloje vaikui turi labai didelės reikšmės. Tačiau neteisingas toks tvirtinimas, jog šis patyrimas prisideda prie vaiko problemų tiek pat, kiek ir šeimos veiksniai.

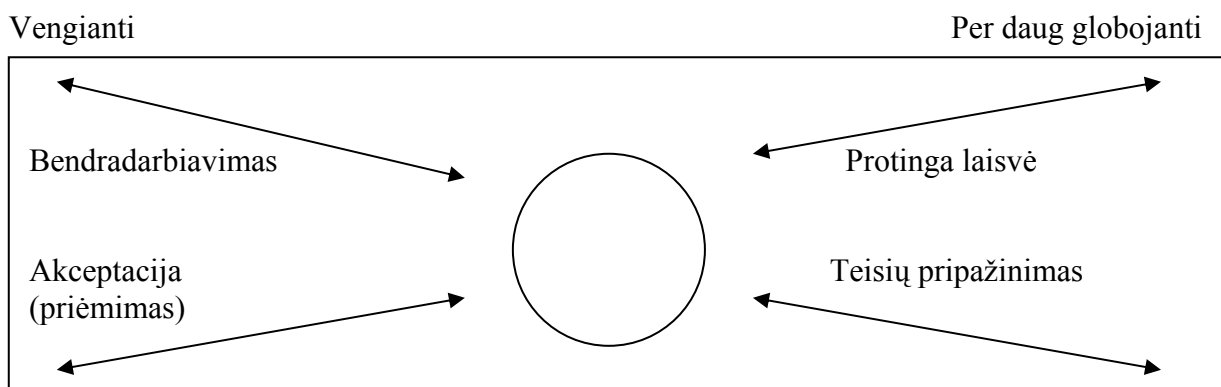
Kaip nurodo Navaitis G. (2001), psichologiniai auklėjimo stiliai ir jų tipologijos yra įvairios, priklausomai nuo skirtingų psichologijos mokyklų ir autorių Lietuvoje. Nemaža dalis šiuolaikinės pedagogikos atstovų remiasi teoriniais elgesio psichologijos principais, pabrėžia tėvų vadovavimą ir elgesio būdus, kurie yra labiau ar mažiau priimtini ir moko vaikus tam tikru būdu elgtis.

Per auklėjimo stilių tėvai struktūruotai: tiesiogiai ar netiesiogiai, sąmoningai ar nesąmoningai, tarpiškai ar netarpiškai veikia vaiką.

Bajoriūnas Z. (1999) pateikia dvi tėvų auklėjimo stiliaus pozicijas. Kaip nurodoma, šios pozicijos atspindi ir šeimos auklėjimo stilius:

1. priešiško ir atmetimo (neigiama pozicija);
2. meilės ir priėmimo (teigiama pozicija).

Supriešinant šias pozicijas buvo sukurtas savitas vaiko auklėjimo šeimoje modelis (1 paveikslas).

1 pav. Tinkamų ir netinkamų tėvų auklėjimo pozicijų modelis

Apie apskritimą išdėstytos teigiamos pozicijos, kurios dažnai reiškiasi kartu. Stačiakampio išorėje – neigiamos pozicijos, kurios trukdo vaiko asmenybės formavimuisi.

Vaiko akceptacija (priėmimas) yra pagrindinė gerų šeimos tarpusavio santykių sąlyga. Vaikas priimamas toks, koks yra, su visais savo privalumais ir ydomis. Tai nereiškia, kad tėvai yra nekritiški jo atžvilgiu. Akceptuojantys vaiką tėvai juo rūpinasi ir pasitiki, yra jam jautrūs, liūdi, kai jam nesiseka ar yra nuliūdę. Rūpinasi jo reikalais. Jie saugo vaiko individualybę, bet nieko per daug nesitiki iš jo.

Tėvai, užimantys bendradarbiavimo poziciją, visada pasiryžę dalyvauti vaiko gyvenime (savo iniciatyva ir kai vaikas prašo). Vaikas pagal savo sugebėjimus įtraukiamas į šeimos buitį. Jis yra patenkintas, nes jo veikla yra naudinga ne tik jam pačiam, bet ir kitiems šeimos nariams. Vaiko sunkumai nugalimi bendromis jėgomis. Tai ugdo jo pasitikėjimą savimi, teigiamai veikia jo savijautą ir savo vertės pajautimą.

1.4 Darbo su rizikos grupės šeima socialinės – pedagoginės prielaidos

Kompetetingas specialistas, dirbantis su rizikos grupės vaikais pripažįsta šeimos svarbą. Dabar suprantama, kad tokio vaiko šeima, ypač jo tėvai, gali padėti jį ugdant. Todėl neatsižvelgti į šeimą būtų trumparegiška, nes tai gali sumažinti mokymo veiksmingumą.

Kaip pažymi JAV šeimų psichoterapeutė Satir V. (1988), specialistams yra būtina kada tik įmanoma remtis tam tikromis tėvų įžvalgomis, kurias jie gali pateikti vien todėl, kad gyvena kartu su savo vaiku. Todėl svarbiausias tikslas turėtų būti toks: kiek įmanoma siekti, jog tarp vaikų ir tėvų būtų užmegzti ir išsaugoti natūralūs santykiai.

Kaip nurodo Leliūgienė I. (1997), viena iš aktualiausių problemų, tyrinėjant rizikos grupei priklausančių vaikų ugdymą Lietuvoje yra šeimos, kaip svarbiausios institucijos, įtaukimas į jų ugdymą. Pastaruoju metu akivaizdus mokslininkų susidomėjimas emocine šeimos funkcija. Pabrėžtina, kad suaugusiųjų meilė, rūpinimasis ir dėmesys suteikia šeimoje augančiam vaikui emocinę pusiausvyrą, padeda save labiau vertinti, o emocinio bendravimo stoka, silpni šeimos narių ryšiai sukelia vaikų neurozes, baimes, nepasitikėjimą savimi.

Grėsmingai plečiantis mokinių, kurie priskiriami rizikos grupei skaičiui kaip vienas svarbiausių veiksnių, nulemiančių šį didėjimą yra nurodomas socialinis ir kultūrinis pokytis.

Šeimos darną, gerus tarpusavio santykius lemia daugiau vidiniai veiksniai: šeimos narių santykių kokybė, jų turinys, individų asmeninės savybės ir suderinamumas. Kvieskienė G. (2003) pažymi, kad amžinas tėvų skundimasis laiko stoka, atitolusios tėvų ir vaikų darbo (mokslo) vietos, galimybių nebuvimas susitikti šeimos nariams prie bendro stalo neigiamai įtakoja tėvų ir vaikų tarpusavio santykius. Individo socializacijos krūvį iš šeimos perima darželis, mokykla, bendraamžių grupės, darbo kolektyvas. Visi šeimynykščiai gauna papildomą psichologinį krūvį, kuris didina nervinę jų tarpusavio įtampą, skatina nutolimą. Tokiomis sąlygomis ryškėja socialinis psichologinis barjeras tarp tėvų ir vaikų. Bendravimo šeimoje negali pakeisti jokios dirbtinės pedagoginės priemonės. Tik tėvų bendravimo praturtintas vaikas iš šeimos pasisemia dvasinės stiprybės visam gyvenimui. Mūsų dienomis kasdien tėvai turi daug mažiau laiko padėti vaikams ruošti pamokas. Tėvai pradėjo skirti kur kas mažiau laiko laisvalaikiui, jo praleidimui kartu su vaikais. Dirbantys tėvai dirba ilgai. Nepilnomis šeimoms arba šeimoms, kuriose abu tėvai dirba, lieka dar mažiau laiko prižiūrėti, kaip vaikui sekasi mokykloje.

Tenka pripažinti, kad ir kokios yra sutelktos kvalifikuotos pedagogų pastangos, jos nepajėgios “konkuruoti” su beviltiškai nepalankia vaikui ugdytis jo artimiausia aplinka. Todėl palaikymo šeimoje nebuvimas, nesidomėjimas arba abejingumas vaiku stabdo jo pasitikėjimo savimi ugdymą, teigiamos mokymosi motyvacijos atsiradimą bei geresnių mokymosi rezultatų siekimą.

Kvieskienė G. (2003) pabrėžia, kad mokykla – tai antroji vaiko bendruomenė, į kurią jis patenka po šeimos ir kurioje socializuojasi, įgauna tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžius. Kiekvienam moksleiviui mokyklos (klasės) bendruomenė dažniausiai yra artimiausia (po šeimos) socialinė aplinka, kurioje pasireiškia jo

gebėjimai, vyksta aktyvus socializacijos procesas. Jei mokykla kartu su šeima skiepia vaikui teisingumą, padorumą, moralumą ir pilietines vertybes, tai vaikas, kuris ugdosi susitapatinamas su suaugusiaisiais, elgsis taip pat, internuos tas pačias vertybes. Mokykla ir kitos vaikų ugdymo institucijos, įvertindamos skurdo ir ekonomikos iškeltus iššūkius kai kurioms vaikų grupėms, prisiima vis daugiau socialinių funkcijų, kurios, nepaisant vaikų auginančių šeimų rėmimo, yra svarbi pagalba vaikams iš nepasiturinčių ar rizikos šeimų.

Individuali pagalba – tai veikla, apimanti socialines paslaugas teikiamas maksimaliai dalyvaujant klientui pagal planą, derantį su kliento troškimais ir gyvenimo būdu. Šiuo atveju vyksta socialinio darbuotojo ir kliento tarpasmeninis bendravimas „vienas su vienu“, formuojama funkcionali darbuotojo ir kliento sistema, vadovaujantis individualizacijos principu. Dirbant individualų socialinį darbą siekiama pripažinti kliento unikalius bruožus bei pagal juos diferencijuoti socialinių paslaugų teikimo principus ir metodus (pavyzdžiui, individualūs pokalbiai, interviu, konsultacijos, tarpininkavimas sprendžiant kylančias problemas ir pan.). Ji mobilizuoja ir kaupia individų energiją nukreipdama ją didesniems bei aukštesniems siekiams, pozityviems socialiniams santykiams ir didesniai individo potencialo panaudojimui (Lukoševičienė I., 1999).

Rizikos grupės vaikai ir paaugliai beveik niekada patys neprašo pedagoginės ir psichologinės pagalbos, jie dažnai mano, kad problemos su kuriomis jie susiduria, atsiranda dėl netinkamo aplinkinių elgesio ir nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių. Visi aplinkiniai, kurie nori jiems padėti, dažniausiai laikomi priešais. Įvairių priežasčių įtakojami šie vaikai ir paaugliai stengiasi atsiriboti savotiška gynybine siena ir atkakliai priešintis jiems nepageidaujamai įtakai. Norint rasti individualų priėjimą prie rizikos grupės vaikų ar paauglių, reikia pirmiausia atidžiai išnagrinėti vaiko ar paauglio mikroaplinką, jo biografiją. Kaip nurodo R. Paulauskas (1988) informacija gali būti kaupiama šiais metodais:

- pokalbis su pačiu vaiku ar paaugliu;
- dokumentų analizė;
- tėvų, artimųjų bei draugų apklausa ir kt.

Siekiant užtikrinti individualaus darbo su rizikos grupės vaikais efektyvumą, būtina mokėti laiku atpažinti (identifikuoti) šiuos vaikus. Pagrindinė problema – pirmojo susidūrusiojo su tokiu vaiku specialisto mokėjimas atpažinti pavojingus požymius. Kiekviena institucija, dirbdama su vaikais, turi bent minimalią sukaupią informaciją apie vaikus. Tačiau tik turint vieningą duomenų sistemą galima efektyviau planuoti savo veiksmus bet kurios srities specialistui. Socialinis darbuotojas neturi savarankiškai spėlioti, kodėl vaikas blogiau mokosi, ar tai laikinas reiškiny, ar – ilgalaikis. Atsižvelgdamas į tai, Prakapas R. (1999) pateikia teritorinio monitoringo galimybes individualiame darbe. Teritorinis monitoringas – tai sistemingas ir

nuoseklus informacijos apie paauglių elgseną rinkimas bei gautos informacijos analizavimas. Jis realizuojamas kompiuteriniu pagrindu. Kompiuteriniame registre kaupiama informacija, naudojama tik konkrečaus vaiko labui. Visa informacija yra konfidenciali, žinoma tik vaikui ar paaugliui, jo tėvams ar globėjams bei dirbančiam socialiniam darbuotojui. Informacija fiksuojama klasės auklėtojų, atskirų pedagogų, tėvų ar kitų pareigūnų teikimu. Taip pat kompiuterinių registrų anketose nuolat pažymima darbo eiga ir rezultatai. Monitoringo socialinis – pedagoginis veiksmingumas grindžiamas gerai žinomu faktu, kad vaikai bei paaugliai gana jautriai reaguoja, kai jų poelgiai sistemingai vertinami. Vaikai dažniausiai suvokia, kad jų negatyvūs poelgiai nebus užmiršti ir stengiasi jų nedaryti.

Kaip nurodo Prakapas R. (1999), sistemingas elgesio normų pažeidimų kaupimas yra vienintelis realus asmenybės negatyvios raidos prognozavimo ir koregavimo pagrindas, be to, monitoringas padeda išryškinti vadinamuosius „sunkius“ vaikus bei paauglius, kurių elgesys liudija, kad yra rizika, jog jie gali tapti teisės normų pažeidėjais. Svarbu laiku pastebėti, kada vaikas ar paauglys pradeda atsilikti, kada jo elgesys pradeda peržengti prosocialaus elgesio ribas, kad būtų galima laiku suteikti reikiamą pagalbą.

Tam, kad teritorinio monitoringo metodą būtų galima taikyti praktiškai, reikia jau šiuo metu susisteminti, patikrinti duomenis apie nedarnias, problemiškas šeimas, apie nesimokančius ir nedirbančius vaikus, jų teisių pažeidimus, vaikų prostituciją, seksualinę prievartą ir t.t. Kaip nurodo Prakapas R. (1999), tokia duomenų baze galėtų naudotis tiek valstybinės įstaigos ir kitos valstybei pavaldžios institucijos, kurios nagrinėja vaikų problemas, tiek ir įstaigos, kurios teikia paslaugas vaikams ir tiesiogiai dirba su vaikais. Tuo tarpu neturint vieningos duomenų bazės, iš esmės neįmanoma rizikos grupės vaikui teikti individualios socialinės pagalbos, nes dažnam specialistui su tuo pačiu vaiku tenka dirbti iš naujo, neturint galimybės tęsti tai, ką jau padarė kiti specialistai ir tuo pat metu padėti profesionalui, kuris toliau teiks vaikui pagalbą (Valantinas, Slušnys, Karmaza, 2001). Šiuo metu tokios duomenų bazės kūrimo darbai yra pradėti Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos iniciatyva, tačiau realiai ji nėra sukurta ir nefunkcionuoja.

Tačiau rizikos grupės vaiko identifikavimas individualaus socialinio darbo su juo procese yra tik pirminė proceso stadija. Norint rasti individualų priėjimą prie rizikos grupės vaikų ar paauglių yra būtina veikti palaipsniui ir neskubant. Individualus priėjimas sėkmingas bus tada, kai po pirmųjų pokalbių išnyks pasyvumas bendrauti, pradės mažėti įtampa. Tiesioginis individualus darbas prasidės tada, kai nusistovės geri tarpasmeniniai santykiai tarp vaiko ir socialinio darbuotojo. Tada išnyks negatyvizmas, konformizmas, konstruktyvus melas ir agresyvumas.

Paulauskas R. (1988) teigia, kad labai svarbus individualaus darbo etapas yra paskatinti vaiką ar paauglį sau nuoširdžiai pripažinti, kad gyvenime jis dažnai patiria daug nemalonumų ir susiduria su įvairiomis adaptacijos problemomis. Individualaus darbo atramos taškas yra vaiko ar paauglio nepasitenkinimas esama padėtimi ir savo trūkumų suvokimas, o tai iššaukia poreikį savyje ką nors keisti.

Poreikis savyje ką nors keisti skatina vaiką įsitraukti į etines, psichologines ir estetiškas diskusijas. Kad pokalbiai su vaiku nebūtų formalūs, renkantis temas reikia atsižvelgti į dvi aplinkybes: diskusijų turinys turi atitikti siekiamų pokyčių uždavinius ir tenkinti vaiko pažintinius interesus. Kalbantis bendromis temomis, visuomet tikslinga grįžti prie paauglio asmenybės – ji elgesio motyvų, vertybių sistemos, nuostatų, požiūrių, įsitikinimų.

Paulauskas R. (1988) nurodo, kad be etinių disputų, tikslinga padėti vaikui ar paaugliui orientuotis savyje. Per aukštas aspiracijų lygis ar neadekvatus savęs vertinimas lemia jo klaidingo požiūrio į visą socialinę aplinką, susidarymą. Norint sumažinti aspiracijas ir padėti tinkamai įvertinti asmenines savybes, galima pasikelti paauglio referentinę grupę ar kitus bendraamžius, padėti kiekvieną klaidingai suvoktą savo savybę atitaisyti analizuojant jo gyvenimo pavyzdžius.

Apibendrinant norėtusi pažymėti, kad numatant socialinio darbo su rizikos grupės vaikais galimybes būtina užkirsti kelią žemo savęs vertinimo formavimuisi, o tuo atveju, kai vis dėl to susiklostė sumenkintas savęs vertinimas, asmenybei reikia sudaryti galimybę prosociolomis priemonėmis pakelti savęs vertinimo lygį, kad ji to nedarytų nepriimtinais (asocialiais) būdais. Tai ypač svarbu, kadangi siekimas pakelti savęs vertinimo lygį yra universalus veiksnys, galintis skatinti įvairias nepageidaujamo elgesio formas. Lietuvoje individualų darbą mokyklose su rizikos grupės vaikais yra pavesta dirbti socialiniams darbuotojams, kurie dirbdami su vaiku vertina ir padeda spręsti problemas, susijusias su įvairiais kylančiais sunkumais (pagrindinių vaiko reikmių tenkinimo, saugumo užtikrinimo), dirba su vaikais, priklausomais nuo alkoholio, narkotinių medžiagų, patiriančiais seksualinį ir fizinį išnaudojimą, vykdo saviraiškos ir saviaktualizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, emocinių ir elgesio bei kitų problemų sprendimo prevencines programas.

Nagrinėjant mokslinės literatūros šaltinius aiškėja, kad šeimos įtaka yra pagrįsta transakcija ir kad tėvų bei vaiko įtaka yra abipusė. Svarbiausias rizikos grupės tėvų vaidmuo yra toks pat, kokį jie turėtų būdami “normaliais” tėvais.

Akivaizdu, kad šeima, mokykla, bendraamžių grupė ir bendruomenė turi didelės įtakos rizikos grupės vaiko raidai. Stimuliacija, galimybės, lūkesčiai, reikalavimai ir veiklos

pastiprinimas yra itin svarbūs veiksniai, vienaip ar kitaip lemiantys vaiko mokymąsi. Vis dažniau mokslininkai kelia klausimą, kaip šeima, mokykla ir plačioji kultūrinė aplinka gali ugdyti, puoselėti rizikos grupės vaiką.

Rizikos grupei priklausantis vaikas, ypač paauglys jaučia poreikį tapti kuo mažiau priklausomas nuo savo šeimos, tačiau kartu jis nori jaustis šeimos dalis. Jam būtina skirti atsakingą vaidmenį šeimoje, kad kiti šeimos nariai irgi priklausytų nuo jo įnešamo indėlio. Taigi svarbiausia šiuo atveju tėvų užduotis yra suteikti vaikui galimybę veikti šeimos labui.

Rizikos grupės šeimos narių tarpusavio sąveikai reikšminga yra adaptacija. Ji suprantama kaip šeimos gebėjimas keisti sąveikos būdus esant neįprastoms ar stresinėms situacijoms. Kai kurios šeimos tokios chaotiškos, kad sunku numatyti, ką konkrečioje situacijoje darys kuris nors šeimos narys. Tokioje nestabilioje aplinkoje rizikos grupės vaiko poreikiai gali būti nepastebimi arba ignoruojami (tai būdinga atstumiančiam, atmetančiam auklėjimo stiliui).

Kvalifikuotas šiuolaikinis socialinis darbuotojas supranta, kokios didelės įtakos šeimos dinamikai gali turėti socialinis ir kultūrinis pokytis. Jis taip pat supranta, kad rizikos grupės vaikui jo šeima gali tapti tiek paramos, tiek pasireiškiančių problemų šaltiniu. Todėl informacija apie vaiko ir tėvų tarpusavio ryšius, jo auklėjimą šeimoje tampa neįkainojama.

Antrasis skyrius. RIZIKOS GRUPEI PRIKLAUSANČIŲ ŠEIMŲ TARPUSAVIO SANTYKIŲ SĄVEIKA

2.1 Tyrimo metodika

Tyrimo populiaciją sudarė Kauno miesto keturių bendrojo lavinimo mokyklų 5 – 10 klasių rizikos grupei priklausančios mokiniai, jų tėvai (globėjai). Bendrojo lavinimo mokyklos buvo pasirinktos taip, kad atspindėtų skirtinguose miesto rajonuose gyvenančių ir besimokančių rizikos grupės vaikų ir jų tėvų nuomonę.

Respondentai buvo pasirinkti atsitiktine tvarka. Mokyklų socialiniams pedagogams pateikus šių mokinių sąrašą buvo pasirinktas kas trečias mokinytis ir tuo pačiu jo tėvai.

Tyrime apie rizikos grupei priklausančių šeimų tarpusavio santykius dalyvavo 84 tiriamieji. Iš jų 37 paaugliai ir 47 paauglių tėvai.

Daugelis psichologų nurodo, kad 12 –17 vaiko gyvenimo metai vadinami paauglyste, todėl tyrime šio amžiaus tarpsnio vaikai, priklausantys rizikos grupei vadinami paaugliais.

Rizikos grupei priklausančių vaikų ir jų tėvų tarpusavio sąveikos tyrimo anketinė apklausa parengta pagal Markovskajos I. M. sudarytą klausimyną “Tėvų ir vaikų sąveika” (Markovskaja I. M., Maskva, 2002).

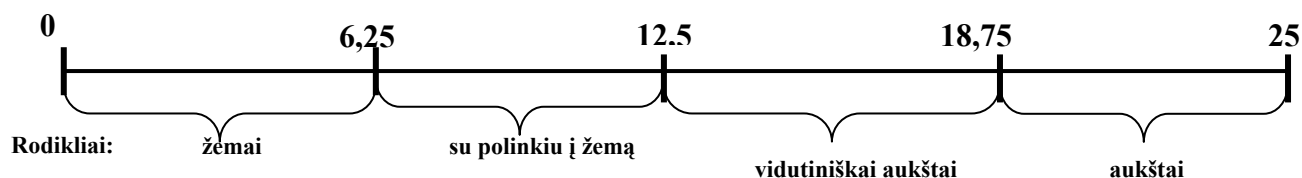
Anketinę apklausą sudaro du klausimynų variantai:

1. rizikos grupei priklausančioms paaugliams;
2. rizikos grupei priklausančių paauglių tėvams.

Dvi klausimynų formas sudaro 10 tarpusavio sąveikos tarp tėvų ir vaikų skalių. Naudojant klausimyno formas – vaikams ir jų tėvams, galima įvertinti nuomonių sutapimą visose skalėse. Maksimalus kiekvienos skalės įvertinimas 25 taškai. Kiekvienai skalei, išskyrus dvi, įvertinti skiriamas vienodas skaičius teiginių, po 5 teiginius. Dvi skales: „autonomija – kontrolė“ ir „atstūmimas – priėmimas“ sudaro po 10 teiginių. Jų, kaip ir kitų skalių maksimalus įvertinimas - 25.

Abiejų klausimynų formų struktūra analogiška, sudaryta iš 60 teiginių.

Markovskajos I. M. sudarytame klausimyne “Tėvų ir vaikų sąveika” (Markovskaja I. M., Maskva, 2002, P. 31-47) nepateikiama tiriamųjų atsakymų įvertinimo sistema. Todėl buvo parengta skalė (žr. 2 pav.), skirta įvertinti jų nuomonę.

2 pav. Respondentų duomenų įvertinimo lyginamoji skalė

Maksimalus skalės įvertinimas galėjo būti 25 taškai, o skalės vidutinė vertė - 12,5. Respondentų vidutinės vertinimų vertės pagal kiekvieną parametą atitinka tam tikrą skalės atstumą. Pagal tai ir buvo įvardinta tiriamųjų nuomonė kiekviename parametre.

Pildant anketą tėvams ir paaugliams siūloma įvertinti kiekvieną teiginį penkiabalėje sistemoje: 5 – visiškai sutinku, 4 – sutinku, 3 – nesu tikras, 2 – nesutinku, 1 – visiškai nesutinku.

Klausimynuose rizikos grupės paaugliams ir jų tėvams pateikiamos 10 tarpusavio sąveikos tarp tėvų ir vaikų skalių.

Pirmoji skalė: *Nereiklumas – reiklumas*. Skalę apibūdinantys duomenys nurodo, koks yra reiklumo lygmuo tėvams bendraujant su vaiku. Aukšti rodikliai leidžia spėti apie tėvų didelį reiklumą vaikui.

Antroji skalė: *Švelnumas – griežtumas*. Šios skalės aukšti rezultatai leidžia spėti apie tėvų griežtumą, griežtas taisykles, kurios nustatomos bendraujant vaikams ir tėvams.

Trečioji skalė: *Autonomiškumas – vaiko kontrolė*. Kuo aukštesni šios skalės rodikliai, tuo didesnė tėvų kontrolė vaiko atžvilgiu. Aukšta kontrolė gali pasireikšti smulkmeniška globa, nuomonės primetimu, atskyrimu nuo išorinio pasaulio. Žema kontrolė gali reikšti visišką vaiko autonomiją, ribų jo elgesiui, galimybės nebuvimu. Tai nurodo, kad tėvai visiškai nesidomi vaiku arba jį lepina. Taip pat gali būti, kad vaiko žemas kontrolės laipsnis rodo tėvų pasitikėjimą juo.

Ketvirtoji skalė: *Emocinis šaltumas – emocinis tėvų artumas vaikui*. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad ši skalė atspindi tėvų artumą savo vaikui. Tėvų atsakymams priešpastatoma vaikų nuomonė apie jų artumą savo tėvams, norą su jais dalintis paslaptimis, viskuo, kas jiems svarbiausia. Tėvų ir vaikų nuomonių šioje skalėje lyginimas leidžia spręsti, ar tiksliai yra tėvų išreikštoji nuomonė, ar jie tiksliai įvertina, o gal pervertina savo ir vaiko artumą.

Aukšti rodikliai leidžia spręsti apie didelį emocinį tėvų artumą vaikui.

Penktoji skalė: *Atstūmimas – priėmimas*. Šios skalės duomenys atspindi tai, kaip tėvai priima vaiką: ar tėvai suvokia, kad vaikas jau yra bręstanti, besiformuojanti asmenybė, ar jis ir toliau priimamas, kaip mažametis. Vaiko, kaip asmenybės priėmimas yra svarbi jo savivertės

sąlyga. Vienoks ar kitoks tėvų elgesys vaikui gali būti suprantamas kaip jo atstūmimas arba priėmimas.

Aukšti rodikliai leidžia spręsti apie didelį vaiko, kaip asmenybės priėmimo laipsnį.

Šeštoji skalė: *Bendradarbiavimo nebuvimas - bendradarbiavimas*. Bendradarbiavimas tarp tėvų ir vaiko gali būti labai informatyvus, norint išsiaiškinti tėvų ir vaiko tarpusavio sąveikos charakterį. Bendradarbiavimas tarp šeimos narių nurodo, ar vaikas yra įtraukiamas į bendrą šeimos veiklą, ar yra pripažįstamos jo teisės reikšti savo nuomonę. Šios skalės duomenys atspindi lygiateisiškumo ir partnerystės ryšių tarp tėvų ir vaiko buvimą arba nebuvimą.

Bendradarbiavimo tarp tėvų ir vaiko nebuvimas gali nurodyti į tai, kad šeimoje vyrauja autoritarinis, abejingas arba nuolaidžiauojantis auklėjimo stilius.

Aukšti rodikliai leidžia spręsti apie tėvų bendradarbiavimo su vaiku laipsnį.

Septintoji skalė: *Nesutarimas – tėvų ir vaiko sutarimas*. Ši skalė, kaip ir šeštoji, informuoja apie tėvų ir vaiko tarpusavio sąveikos charakterį, o taip pat atspindi kaip dažnai jų nuomonės, įvairiose gyvenimiškose situacijose sutampa. Nuomonių išsiskyrimas leidžia spręsti apie skirtingus vaiko ir tėvų požiūrius į auklėjimą šeimoje.

Aukšti rodikliai leidžia spręsti apie tėvų ir vaiko sutarimo laipsnį.

Aštuntoji skalė: *Tėvų nenuoseklumas – nuoseklumas*. Šios skalės rezultatai parodo tėvų reikalavimų, bausmių ar skatinimų vaikui nuoseklumą arba nenuoseklumą. Žemi rodikliai rodo tėvų nenuoseklumą ir gali byloti apie jų emocinį nestabilumą, nesuformuotą auklėjimo stilių.

Devintoji skalė: *Tėvų autoritetingumas*. Šios skalės rezultatai atspindi, kaip tėvai vertina savo daromą įtaką vaikui, kiek jų nuomonė, poelgiai, veiksmai yra autoritetingi vaikui. Požiūrių apie tėvų autoritetingumą lyginimas leidžia spręsti, ar ženkliai tėvų ir vaikų nuomonės šioje skalėje išsiskiria. Kai vaikas duoda aukštus įverčius tėvų autoritetui, tai dažniausiai nurodo, kad jis taip išreiškia teigiamas nuostatas į savo tėvus. Todėl šios skalės rodikliai yra labai svarbūs, nustatant pozityvų arba negatyvų vaiko santykį į tėvus pagal sekančią, dešimtąją skalę.

Aukšti rodikliai leidžia spręsti apie esamą tėvų autoritetingumo laipsnį.

Dešintoji skalė: *Pasitenkinimas tarpusavio santykiais*. Šios skalės duomenys informuoja apie tėvų ir vaiko pasitenkinimo tarpusavio santykiais lygį. Žemas pasitenkinimo tarpusavio santykiais lygis gali byloti apie pakitusius tėvų ir vaikų santykius, galimus konfliktus arba tvyrančią įtampą šeimoje.

Klausimynų formos, paaugliams ir suaugusiems, leido sužinoti tėvų ir vaiko nuomonę apie jų tarpusavio sąveikos ryšius bei nustatyti esamus požiūrių skirtumus. Anketų variantai pateikiami priede (žr. Priedus 1, 2).

Statistinė duomenų analizė atlikta, naudojant duomenų kaupimo ir analizės SPSS_10 (Statistical Package for Social Science) programos paketą.

Atliekant duomenų analizę, tyrimo instrumentų tinkamumui patikrinti buvo taikytos faktorinė ir klasterinė analizės.

Išsiaiškintos šeimos narių tarpusavio sąveikos bendrosios tendencijos, rezultatų analizei pasirinkant pasikliaunamų intervalų metodą, kuris gali parodyti ar yra statistiškai reikšmingas skirtumas tarp įvairių vertintojų grupių: tėvų, vertinančių savo vaikus, vaikų, vertinančių savo tėvus. Apskaičiuoti visų parametrų vertinimo vidurkiai atskirai kiekvienai grupei, statistiškam reikšmingumui įvertinti pasinaudota χ^2 kriterijumi, pasirinkus patikimumo lygmenį $p < 0,05$.

Atlikta visų tiriamųjų ($N=84$) klasterinė analizė pagal 10 matuojamų skalių. Klasterių paieška vykdyta keliais etapais (iki 3 klasterių). Sąmoningai pasirinktas 3 tipų modelis, siekiant identifikuoti būdingiausius tėvų, priklausančių rizikos grupei tipus.

Skirtumai tarp tiriamųjų klasterių kiekvienos matuojamos skalės požiūriu įvertinti pasirinkus $p < 0,05$ reikšmingumo slenkstį.

2.2 Rizikos grupei priklausančių tėvų apklausos duomenų analizė

2.2.1 Bendri duomenys apie rizikos grupei priklausančius tėvus

Apklausoje dalyvavo 47 rizikos grupės tėvai. Iš jų 20 tėčių ir 27 mamos. Kaip pastebėta, tyrime dalyvavo daugiau mamų, to priežastis – 7 šeimos yra išsiskyrusios.

Tėvus buvo prašoma pateikti keletą duomenų apie save: nurodyti amžių ir išsilavinimą.

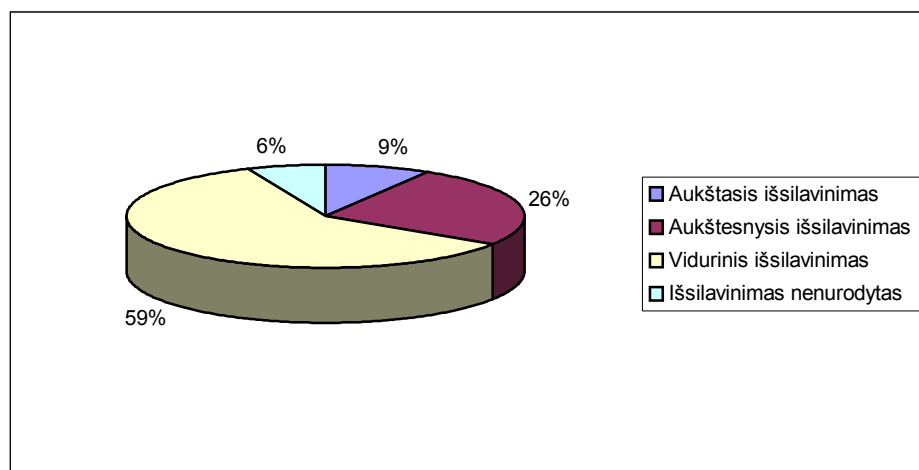
Paauglių tėvų amžiaus procentinė išraiška pateikiama 1 lentelėje. Respondentų amžiaus vidurkis yra 41,02 metai. Paauglių mamų amžiaus vidurkis – 41,6, o paauglių tėvų amžiaus vidurkis – 41,8 metai.

1 lentelė. Rizikos grupei priklausančių tėvų amžius procentinė išraiška

Amžiaus grupės Tiriamieji	31 – 35 metai	36 – 40 metai	41 – 45 metai	46 – 50 metai	51 – 54 metai
Tėčiai	10%	35%	35%	15%	5%
Mamos	11%	38%	33%	11%	7%
Bendras	10%	35%	33%	16%	6%

Svarbu pažymėti, kad kai kurie paauglių tėvai nenurodė savo amžiaus. Kai kurie tėvai vengė nurodyti savo išsilavinimą. Toks faktas gali būti suprantamas kaip psichologinis diskomfortas (menkas išsilavinimas, gėda dėl vaiko problemų ir pan.).

3 paveikslėlyje pateikta paauglių tėvų išsilavinimo procentinė išraiška.

3 pav. Paauglių tėvų išsilavinimo procentinė išraiška

Analizuojant duomenis apie paauglių tėvų išsilavinimą pastebėta, kad daugelis jų turi vidurinį išsilavinimą – 28 tėvai, aukštesnįjį išsilavinimą - 12 tėvų. Aukštąjį išsilavinimą - 4 tėvai. 3 respondentai išsilavinimo nenurodė.

2.2.2 Tėvų ir motinų, priklausančių rizikos grupei apklausos duomenų palyginimas

Paauglių tėvų apklausos įvertinimas pradedamas nuo pirmosios skalės “Reiklumas - nereiklumas” analizės. Maksimalus skalės įvertinimas galėjo būti 25 taškai, o skalės vidutinė vertė - 12,5.

Nagrinėjant paauglių tėvų vertinimus šioje skalėje nustatyta, kad vidutinė vertinimo vertė yra 15,15. Galima išvelgti galimybę, kad gautasis paauglių tėvų vertinimo vidurkis yra vidutiniškai aukštas. Tai reikštų, kad daugumoje situacijų paauglių tėvai mano, jog jie nėra labai reiklūs savo vaikams.

Paauglių mamų skalės “Reiklumas - nereiklumas” įvertinimai rodo, kad jų reiklumo laipsnis yra vidutinis. Vertinimo vidurkis – 14,63 (Priedas 2, lentelė 1).

Nors skiriasi paauglių tėvų ir mamų vidurkių vertinimo vertės, tačiau vertinimų skirtumas nėra statistiškai patikimas.

Analizuojant antrąją tarpusavio santykių skalę “Švelnumas - griežtumas” pastebėta paauglių tėvų nuomonių tendenciją į tai, kad jie savo vaikams yra labiau švelnūs, nei griežti. Šias prielaidas patvirtina gautasis žemas vertinimo vidurkis – 12,35 (Priedas 2, lentelė 2). Jis yra žemesnis už maksimalios skalės vertinimo vidurkį, o tai nurodo į paauglių tėvų polinkį švelniai elgtis su vaikais.

Analizuojant paauglių mamų vertinimus skalėje “Švelnumas - griežtumas” išsiaiškinta, kad jų vertinimo vidurkis yra dar žemesnis, nei tėvų. Jis yra 11,96 (Priedas 2, lentelė 2). Tuo remiantis galima išvelgti paauglių mamų polinkį daugelyje situacijų savo vaikus auklėti pasitelkiant švelnumą, kartais nuolaidžiaujant jiems.

Žemi paauglių tėvų ir motinų vertinimai šioje skalėje atspindi jų nuomonę apie tarpusavio santykiuose su vaikais vyraujančią švelnumą.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp paauglių tėvų ir motinų vertinimų nenustatyta.

Sekančios skalės – “Autonomiškumas - kontrolė” – paauglių tėvų vertinimo analizė leido išvelgti tėvų polinkį manyti, kad jie kontroliuoja savo vaikus. Gautasis skalės vertinimo vidurkis – 16,08 (Priedas 2, lentelė 3). Tai vidutiniškai aukštas vidurkis rodantis apie paauglių tėvų vidutiniškai aukštą kontrolės lygį savo vaikams.

Paauglių mamų vertinimo vidurkis, atspindintis jų nuomonę skalėje “Autonomiškumas - kontrolė” yra 16,56 (Priedas 2, lentelė 3).

Paauglių tėvų ir paauglių motinų vidutinės vertinimų vertės šioje skalėje beveik sutampa. Vidutiniškai aukšti vertinimai leidžia manyti, kad jie yra linkę kontroliuoti savo vaikus, tačiau toji kontrolė negali būti tapatinama su smulkmeniška globa, nuolatiniu nuomonės primetimu.

Paauglių mamų aukštesnis kontrolės laipsnis psichologiniu požiūriu gali rodyti galimybę, kad rizikos grupės šeimose vaikais daugiau rūpinasi mamos, nei tėčiai. Motinos prisiima didesnę atsakomybę už vaikų ateitį bei poelgius, todėl natūralu, kad jos stengiasi labiau kontroliuoti vaikus.

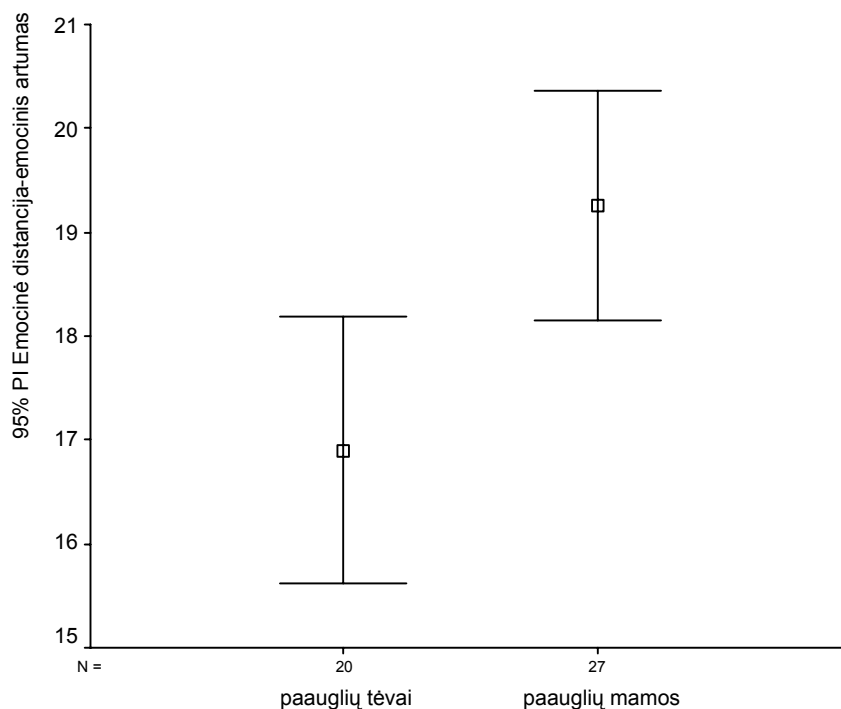
Statistiškai patikimo skirtumo tarp paauglių tėvų ir motinų vertinimų nenustatyta.

Ketvirtoji skalė, apibūdinanti tėvų ir vaikų tarpusavio santykius yra “Emocinis šaltumas – emocinis artumas”. Paauglių tėvų vidutinė vertinimo vertė šioje skalėje yra 16,90 (Priedas 2, lentelė 4). Tai rodo polinkį į vidutiniškai aukštą vertinimą, lyginant su maksimalios skalės vidurkiu – 12,5. Gautasis vertinimo vidurkis gali būti traktuojamas, kaip daugumos paauglių tėvų nuomonė apie vidutiniškai aukštą emocinį artumą savo vaikams.

Paauglių mamų vertinimų vidurkis yra 19,26 (Priedas 2, lentelė 4). Jis ženkliai aukštesnis, nei tėvų toje pačioje skalėje. Kadangi maksimalios skalės vertinimo vidurkis yra 12,5, galime manyti, kad gautasis vidurkis yra aukštas. Tai informuoja apie paauglių mamų polinkį savo ir vaikų santykius vertinti kaip labai emociškai artimus. Gali būti, kad jos linkusios manyti, jog vaikai yra joms atviri ir dėmesingi, gali pasidalinti savo bėdomis ir lūkesčiais, yra sąžiningi joms.

Skalėje “Emocinis šaltumas – emocinis artumas” išryškėjo statistiškai patikimas skirtumas tarp paauglių tėvų ir paauglių motinų vertinimų, kuris pavaizduotas pasikliaunamųjų intervalų diagramoje (4 pav.).

Lyginant paauglių tėvų ir paauglių mamų vertinimus šioje skalėje pastebėta, kad tiek tėvai, tiek mamos yra linkę savo santykius su vaikais vertinti kaip emociškai artimus. Tačiau nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas šioje respondentų grupėje byloja apie tai, kad paauglių mamų nuomone, jų ir vaikų emocinis artumas yra žymiai didesnis, nei paauglių ir jų tėvų. Aukštesnio laipsnio motinų ir vaikų emocinis artumas gali atsirasti todėl, kad motinos dažniau ir daugiau bendrauja su vaikais.

4 pav. Skalės “Emocinis šaltumas – emocinis artumas” vertinimų palyginimas $p < 0,05$

Penktosios skalės - “Atstūmimas - priėmimas” vertinimai yra labai panašūs nagrinėjamos grupės respondentų viduje.

Nustatytas paauglių tėvų vertinimo vidurkis yra 15,98 (Priedas 2, lentelė 5). Lyginant jį su maksimalios skalės vidurkiu, stebimas polinkis į vidutiniškai aukštą rezultatą. Paauglių tėvų išreikštos nuomonės rodo tėvų norą priimti savo vaikus, kaip savarankiškus žmones, besiformuojančias asmenybes su savo pasauliu ir savita pasaulėžiūra.

Paauglių mamų gautasis vertinimo vidurkis, nagrinėjamoje skalėje – 16,35 (Priedas 2, lentelė 5). Vertinimo vidurkis, lyginant jį su maksimalios skalės vidurkiu yra vidutiniškai aukštas. Tai rodo, kad mamų nuomonė apie vaikų brandumą yra vidutinio aukštumo.

Lyginant paauglių tėvų ir motinų nuomonės skalėje “Atstūmimas – priėmimas” galime išvelgti abiejų tėvų polinkį priimti savo vaiką, pripažinti jo asmenybines savybes.

Statistiškai patikimo skirtumo nagrinėjamos grupės respondentų viduje nėra.

Analizuojant skalę “Bendradarbiavimas – jo nebuvimas” nustatytas paauglių tėvų nuomonių polinkis apibūdinti save, kaip noriai bendradarbiaujančius su vaikais. Apie tai byloja vidutiniškai aukštas vidurkis – 16,40 (Priedas 2, lentelė 6), išreiškiantis tėvų nuomonę apie tai, kad jie su paaugliais pakankamai dažnai bendradarbiauja.

Paauglių mamų vertinimai yra šiek tiek aukštesni, nei paauglių tėvų toje pačioje skaleje. Paauglių mamų vertinimo vidurkis yra 17,59 (Priedas 2, lentelė 6). Lyginant šį vidurkį su maksimalios skalės vidurkiu, galima įžvelgti, kad jis yra aukštas. Tai informuoja, kad paauglių mamų vertinimai turi polinkį nurodyti į savo ir paauglių bendradarbiavimo aukštą laipsnį.

Lyginant paauglių tėvų vertinimus pastebima, kad jie pakankamai aukštai vertina savo ir vaikų bendradarbiavimo lygį. Tai rodo tai, kad tėvai yra linkę domėtis paauglių nuomone, sprendžiant šeimoje iškilusius klausimus, įtraukti juos į bendrą veiklą.

Skalėje “Bendradarbiavimas – jo nebuvimas” statistiškai patikimo skirtumo tarp paauglių tėvų ir paauglių mamų vertinimų nėra.

Kitos skalės – “Nesutarimas – tėvų ir vaiko sutarimas” – informuoja apie tėvų poelgių, vaikų atžvilgiu, nuoseklumą arba nenuoseklumą.

Šios skalės paauglių tėvų vertinimo vidurkis yra 15,45 (Priedas 2, lentelė 8). Maksimalios skalės vidurkis – 12,5, todėl gautasis vidurkis galėtų reikšti, kad paauglių tėvų atsakymai turi tendenciją nurodyti apie jų vidutinį nuoseklumo laipsnį. Galima manyti, kad tėvų poelgiai, vaikų atžvilgiu yra pakankamai nuoseklūs. Jie gana adekvačiai situacijai geba taikyti bausmes, išsakyti pastabas, juos skatinti.

Paauglių mamų vertinimo vidurkis skaleje “Nesutarimas – tėvų ir vaiko sutarimas” yra 15,67 (Priedas 2, lentelė 8). Lyginant jį su maksimalios skalės vidurkiu, gautasis turi polinkį nurodyti vidutinio aukštumo vertinimus.

Analizuojant paauglių mamų vertinimus, nagrinėjamoje skaleje nustatyta, kad jų vertinimai beveik sutampa su paauglių tėvų vertinimais. Nuomonių sutapimas rodo abiejų tėvų polinkį gerai sutarti su savo vaikais.

Paauglių tėvų ir paauglių mamų vertinimai skaleje “Nesutarimas – tėvų ir vaiko sutarimas” neturi statistiškai patikimo skirtumo.

Atlikus paauglių tėvų duomenų analizę skaleje “Tėvų autoritetingumas” pastebėta, kad vidurkio vidutinė vertė – 15,05 (Priedas 2, lentelė 9). Gautasis vidurkis yra vidutiniškai aukštas. Tai reikštų, kad paauglių tėvai, mano esą pakankamai autoritetingi savo vaikams.

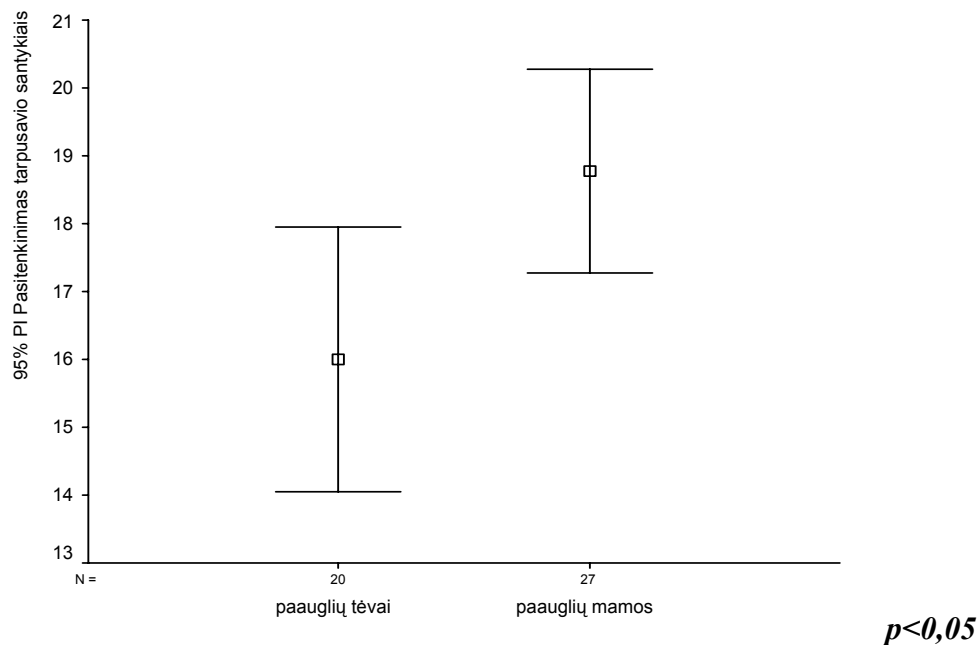
Paauglių mamų vertinimai nedaug skiriasi nuo paauglių tėvų vertinimų. Čia vertinimo vidurkis yra 15,67 (Priedas 2, lentelė 9), vidutiniškai aukštas. Paauglių mamų vertinimo vidurkis rodo galimybę, jų autoritetingumą vaikams vertinti kaip vidutiniškai aukštą.

Skalėje “Tėvų autoritetingumas”, tarp paauglių tėvų ir paauglių motinų vertinimų statistiškai patikimo skirtumo nėra.

Paskutinė, dešimtoji skalė “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais” informuoja apie esamą bendravimo atmosferą šeimoje, tarp tėvų ir vaikų.

Paauglių tėvų nuomonės pasiskirstė gana plačiame diapazone. Tai matyti pasikliaunamųjų intervalų diagramoje (5 pav.). Nustatytas vertinimų vidurkis yra 16,00 (Priedas 2, lentelė 10). Gautasis vidurkis yra vidutiniškai aukštais. Juo remiantis galima spręsti, kad paauglių tėvai yra patenkinti tarpusavio santykiais su vaikais.

Paauglių mamų vertinimų vidurkis skalėje “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais” yra ženkliai aukštesnis, nei paauglių tėvų toje pačioje skalėje. Gautasis vertinimų vidurkis – 18,78 (Priedas 2, lentelė 10). Lyginant gautąjį vertinimo vidurkį, su maksimalios skalės vidurkiu matome tendenciją paauglių mamų vertinimus traktuoti kaip aukštus. Tai reikštų, kad motinos linkusios savo ir vaikų santykius vertinti kaip aukšto emocingumo ir keliančius aukšto laipsnio pasitenkinimą.

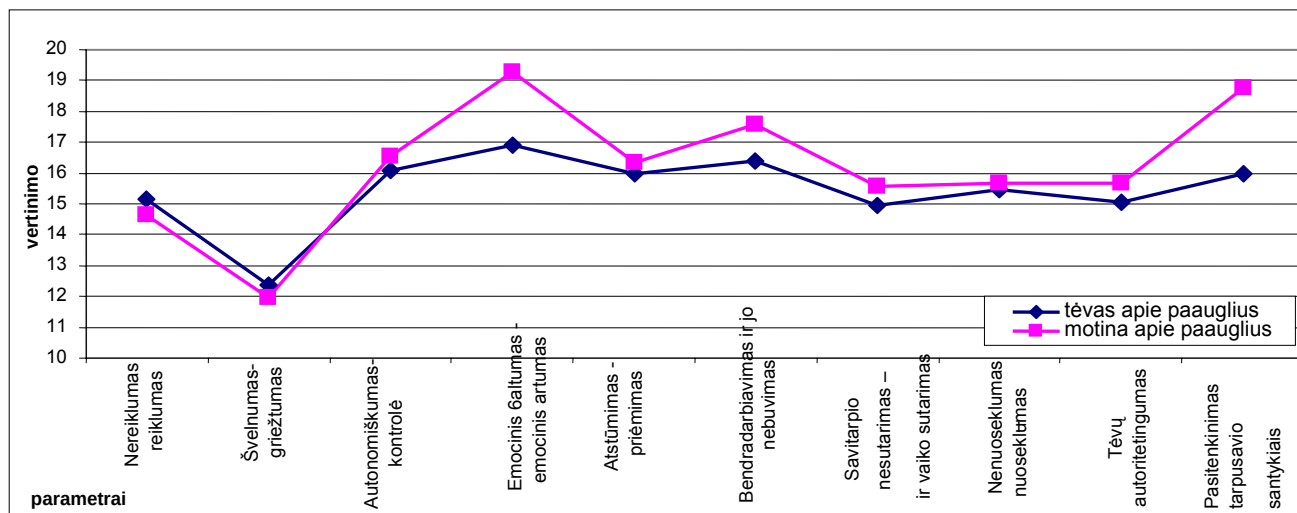

5 pav. Skalės “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais” vertinimų palyginimas

Skalėje “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais” išryškėjo statistiškai patikimas skirtumas tarp tėvų ir mamų vertinimų, kuris pavaizduotas pasikliaunamųjų intervalų diagramoje (5 pav.).

Vertinimų apibendrinimui ir palyginimui respondentų grupės viduje pateikiama diagrama (6 pav.).

Analizuojant diagramą pastebima, kad paauglių mamų skalių įvertinimai, išskyrus vieną – “Nereiklumas - reiklumas”, yra aukštesni, nei paauglių tėvų.

6 pav. Paauglių tėvų vertinimų palyginimas

Tiek paauglių tėvų, tiek paauglių mamų aukščiausi įvertinimai yra skalėse “Emocinis šaltumas – emocinis artumas” ir “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais”, žemiausi skalėje “Švelnumas – griežtumas”.

Daugelio skalių įvertinimai, lyginant paauglių tėvų ir paauglių mamų vertinimus nedaug skiriasi, jie apibūdinami, kaip vidutinio aukštumo.

Statistiškai reikšmingas skirtumas, tarp respondentų, grupės viduje, fiksuojamas skalėse “Emocinis šaltumas – emocinis artumas” (p. 23) ir “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais” (p. 25).

Remiantis paauglių tėvų vertinimais, galima manyti, kad tėvai apibūdindami savo ir vaikų santykius linkę akcentuoti keletą auklėjimo aspektų: švelnumą vaikams, emocinį artumą, bendradarbiavimą ir pasitenkinimą tarpusavio santykiais.

2.3 Rizikos grupei priklausančių paauglių apklausos duomenų analizė

2.3.1 Bendri duomenys apie rizikos grupei priklausančius paauglius

Tyrimui pasirinktose 4 bendrojo lavinimo mokyklose, kuriose remiantis mokyklų socialinių pedagogų suteikta informacija, mokosi 416 rizikos grupei priklausančios vaikai, iš jų - 247 paaugliai.

Respondentai pasirinkti atsitiktine tvarka, kviečiant apklausoje dalyvauti kas trečią socialinių pedagogų sąraše įrašytą rizikos grupės paauglį.

Tyrimo metu, paauglių nuomonę apie jų ir tėvų santykių percepcijas išreiškė 37 paaugliai: 13 mergaičių ir 24 berniukai.

Respondentai mokosi 5 – 10 klasėse. Paauglių pasiskirstymo klasėmis procentinė išraiška pateikiama 2 lentelėje.

2 lentelė. Rizikos grupei priklausančių moksleivių pasiskirstymo pagal klases procentinė išraiška

Klasės Tiriamieji	5 klasė	6 klasė	7 klasė	8 klasė	9 klasė	10 klasė
Mergaitės	15%	15%	15%	47%	0%	10%
Berniukai	29%	13%	41%	13%	4%	0%
Bendras	24%	14%	32%	24%	3%	3%

Mergaičių ir berniukų, dalyvavusių apklausoje pasiskirstymo pagal amžių procentinė išraiška pateikiama 3 lentelėje.

3 lentelė. Rizikos grupei priklausančių moksleivių amžiaus procentinė išraiška

Amžius Tiriamieji	12 metų	13 metų	14 metų	15 metų	16 metų	17 metų
Mergaitės	15%	23%	8%	46%	0%	8%
Berniukai	32%	17%	17%	21%	13%	0%
Bendras	27%	19%	14%	29%	8%	3%

Tyrimo dalyvavusių paauglių amžiaus vidurkis yra 12,5 metų.

2.3.2 Rizikos grupei priklausančių paauglių požiūrio į tėvus ir motinas palyginimas

Tyrimo buvo svarbi ne tik vienos pusės nuomonė, tai yra tėvų pozicija, bet ir tai, kaip tarpusavio santykius vertina vaikai.

Pirmosios skalės “Nereiklumas - reiklumas” paauglių vertinimų tėčiams vidurkis yra 15,60 (Priedas 2, lentelė 1). Lyginant jį su maksimalios skalės vertinimo vidurkiu – 12,5, gautasis vidurkis yra vidutinio aukštumo. Tai rodo, kad paauglių vertinimo laipsnis tėvams reiklumo aspektu yra vidutinio aukštumo.

Mamos, paauglių nuomone yra reiklesnės už tėvus. Tai rodo didesnis, nei tėvų vertinimo vidurkis – 16,27 (Priedas 2, lentelė 1).

Statistiškai patikimo skirtumo tarp paauglių vertinimų tėvams ir mamoms šioje skalėje nėra.

Analizuojant kitą tarpusavio santykių skalę – “Švelnumas - griežtumas” - pastebima, kad paauglių vertinimų tėvams vidurkis yra 13,23 (Priedas 2, lentelė 2). Šis vidurkis, lyginant jį su maksimalios skalės vidurkiu yra vidutinio aukštumo, su polinkiu į žemą. Tai reikštų, kad yra galimybė paauglių tėvus vertinti kaip nelabai griežtus.

Paauglių vertinimų mamoms vidurkis skalėje “Švelnumas – griežtumas” yra 11,41 (Priedas 2, lentelė 2). Aiškiai matoma, kad jis yra žemesnis už maksimalios skalės vertinimų vidurkį. Tai reiškia, kad paauglių nuomone, jų ir mamų tarpusavio santykiuose vyrauja švelnumas.

Analizuojant paauglių vertinimus tėvams skalėje “Švelnumas – griežtumas”, mamos vaikams yra švelnesnės, o tėvų griežtumo laipsnis yra pakankamai mažas, todėl juos galėtume taip pat vadinti švelniais.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp vertinimų nagrinėtoje skalėje nėra.

Skalės “Autonomiškumas - kontrolė” paauglių vertinimo tėvams vidurkis yra 14,87 (Priedas 2, lentelė 3). Lyginant jį su maksimalios skalės vidurkiu stebima, kad gautasis vidurkis yra vidutinis. Todėl yra galimybė, kad paaugliai savo tėvus vertina, kaip vidutiniškai kontroliuojančius, suteikiančius jiems pakankamai laisvės, galimybę priimti kai kuriuos sprendimus.

Paauglių vertinimuose apie mamas išvengiama tendencija jas priimti, kaip linkusiais suteikti mažiau laisvės, galimybių apsispręsti patiems. Apie tai informuoja aukštesnis vertinimo vidurkis – 15,51 (Priedas 2, lentelė 3), nei tėvų vertinimo vidurkis nagrinėjamoje skalėje.

Tiek tėvų, tiek motinų kontrolė, kaip rodo paauglių vertinimai nėra įkyri, nepasireiškianti smulkmeniška globa.

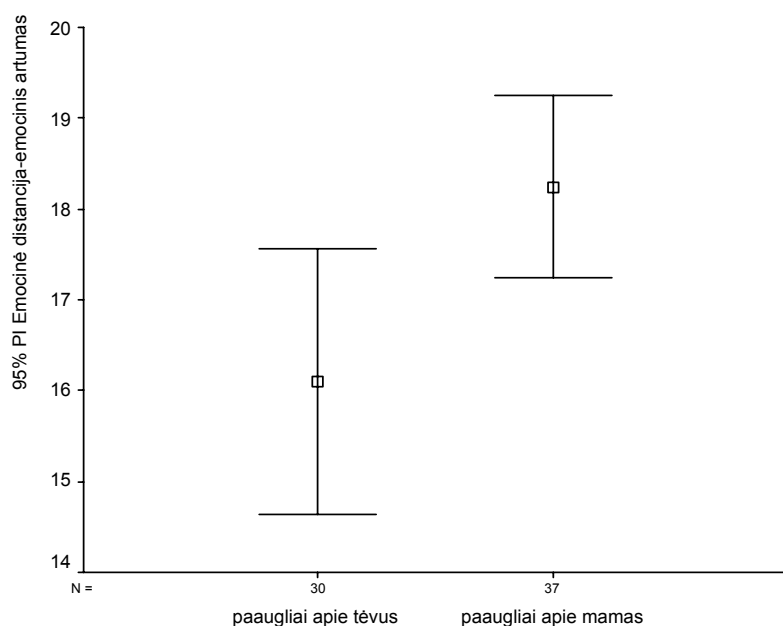
Skalėje “Autonomiškumas - kontrolė” nėra statistiškai patikimo skirtumo tarp paauglių vertinimų tėvams ir mamoms.

Skalė “Emocinis šaltumas – emocinis artumas” – ketvirtoji skalė, apibūdina tėvų ir vaikų tarpusavio santykius.

Paauglių vertinimo tėvams vidurkis yra 16,10 (Priedas 2, lentelė 4), vidutiniškai aukštas. Todėl galima teigti, kad tėčiai paaugliams yra emociškai artimi. Emocinio artumo laipsnį galima apibūdinti kaip vidutinio aukštumo.

Paauglių vertinimo mamoms gautasis vidurkis yra aukštas – 18,24 (Priedas 2, lentelė 4). Galima teigti, kad paaugliai savo ir mamų emocinį artumo laipsnį vertina kaip aukštą. Tai reikštų, kad jų ir motinų santykiai yra artimi, jie linkę atvirai su jomis kalbėtis, išsipasakoti.

Paauglių nuomonių išsiskyrimas apie mamų ir tėvų emocinį artumą skalėje „Emocinis šaltumas – emocinis artumas“ pateiktas 7 paveikslėlyje.

p<0,05

7 pav. Skalės “Emocinis šaltumas – emocinis artumas” vertinimų palyginimas

Kaip rodo paauglių vertinimų tėvams ir mamoms analizė, paaugliai yra artimesni mamoms.

Nagrinėjant skalės “Emocinis šaltumas – emocinis artumas” vertinimus grupės viduje, rastas statistiškai patikimas skirtumas.

Penktosios skalės - “Atstūmimas - priėmimas” paauglių vertinimai tėvams ir motinoms mažai skiriasi.

Gautasis tėvų vertinimo vidurkis - 16,32 (Priedas 2, lentelė 5). Pagal maksimalios skalės vertinimo vidurkį jis yra vidutiniškai aukštas. Tačiau tėvų “priėmimas”, kaip rodo paauglių nuomonė yra žemesnio laipsnio, nei mamų. Taip galima nuspręsti dėl to, kad paauglių vertinimo vidurkis mamoms, skalėje “Atstūmimas - priėmimas” yra 16,70 (Priedas 2, lentelė 5). Kaip ir tėčių, nustatytasis vertinimo vidurkis yra vidutiniško aukštumo.

Nustatyta, kad paaugliai yra linkę teigiamai vertinti savo abiejų tėvų pastangas juos priimti kaip asmenybes. Jų manymu, tėvų priėmimo laipsnis yra vidutiniškai aukštas.

Statistiškai patikimo skirtumo, skalėje “Atstūmimas - priėmimas”, tarp paauglių vertinimų tėvams ir mamoms nėra.

Šeštosios skalės - “Bendradarbiavimas – jo nebuvimas ” vertinimai liudija apie tai, kaip pripažįstamos vaikų teisės, ar šeimoje vyrauja lygybė ir partnerystė.

Vertindami savo ir tėvų bendradarbiavimo lygį, paaugliai nurodo, kad tėvai linkę kartu su jais imtis bendros veiklos. Vidutinė vertinimo vertė, nustatyta paaugliams vertinant tėvus yra 15,67 (Priedas 2, lentelė 6). Palyginus šį vidurkį su maksimalios skalės vidurkiu, išvelgiama tendencija paauglių ir jų tėvų bendradarbiavimą vertinti, kaip vidutiniškai aukštą.

Paaugliams vertinant mamas nustatytas vertinimo vidurkis yra 17,49 (Priedas 2, lentelė 6). Pagal maksimalios skalės, nustatytasis vidurkis yra vidutinio aukštumo. Tai galima traktuoti, kaip paauglių nuomonę apie vidutinio aukštumo bendradarbiavimo su mamomis laipsnį.

Skalėje “Bendradarbiavimas – jo nebuvimas” statistiškai patikimo skirtumo tarp paauglių vertinimų tėvams ir mamoms nėra.

Kitos skalės – “Nesutarimas – tėvų ir vaiko sutarimas” analizė parodė, kad paaugliai, vertindami tėčius yra linkę galvoti, kad sutaria su jais. Nustatytas vertinimo vidurkis yra 15,30 (Priedas 2, lentelė 7). Kadangi maksimalios skalės vidurkis yra 12,5, gautasis vidurkis yra vidutiniškai aukštas. Tai nurodytą galimybę, paauglių sutarimą su tėvais vertinti, kaip vidutinio aukštumo.

Pastebėta, kad paauglių vertinimų motinoms vidurkis yra aukštesnis, nei tėvams. Vertinimo vidurkis – 16,05 (Priedas 2, lentelė 7). Tai vidutinio aukštumo vidurkis, lyginant jį su maksimalios skalės vidurkiu.

Galima manyti, kad paaugliai, vertindami savo ir mamų tarpusavio sąveikos charakterį nurodo, kad jų abipusis sutarimas yra vidutiniškai aukštas.

Lyginant tėvams ir motinoms skirtus vertinimus stebima, kad paaugliai labiau sutaria su mamomis.

Skalėje “Nesutarimas – tėvų ir vaiko sutarimas” statistiškai patikimo skirtumo, tarp vertinimų grupės viduje nėra.

Tarpusavio santykių aštuntoji skalė “Nenuoseklumas - nuoseklumas” parodo, ar tėvai yra emociškai stabilūs, priimdami su vaiko auklėjimu susijusius sprendimus.

Paauglių vertinimų tėvams vidurkis – 15,83 (Priedas 2, lentelė 8). Gautasis vertinimo vidurkis, palyginus jį su maksimalios skalės vidurkiu – 12,5 yra vidutiniško aukštumo. Tai galėtų reikšti, kad paauglių nuomone, jų tėvai savo reikalavimais, skatinimais, bausmių taikymu yra pakankamai nuoseklūs, su polinkiu į vidutinį aukštumą.

Paauglių vertinimų mamoms vidurkis yra vidutinis – 14,30 (Priedas 2, lentelė 8). Kaip pastebima, jis žemesnis už tėvų vertinimo vidurkį. Tokie paauglių vertinimai galėtų informuoti apie galimybę mamas vertinti, kaip labiau emociškai išsiblaškusias, dažniau keičiančias savo nuomonę vaiko atžvilgiu.

Skalėje “Nenuoseklumas - nuoseklumas” statistiškai patikimo skirtumo tarp paauglių vertinimų tėvams ir mamoms nėra.

Skalės “Tėvų autoritetumas” įvertinimai parodo, kaip paaugliai vertina tėvų jiems daromą įtaką, kiek jų veiksmai, nuomonės, poelgiai yra autoritetingi paaugliams.

Paauglių vertinimų tėvams vidurkis – 15,23 (Priedas 2, lentelė 9). Gautasis vertinimų vidurkis turi tendenciją į vidutiniškai aukštą vidurkį. Taip galime nuspręsti, palyginus jį su

maksimalios skalės vidurkius – 12,5. Remiantis šiais rezultatais galime manyti, kad paaugliai vidutiniškai aukštai vertina tėčių įtakingumą jiems, jų autoritetinęumą.

Paaugliams vertinant mamas nustatytas aukštas vertinimo - 17,27 (Priedas 2, lentelė 9). Tai informuoja apie tai, kad paaugliams mamos yra didesni autoritetai, nei tėvai. Taip pat galima manyti, kad mamos daugeliu atvejų paaugliams yra įtakingos, jų nuomonė svarbi ir įtakoja paauglių sprendimus.

Nors paauglių vertinimai tėvams ir mamoms skiriasi, tačiau statistiškai patikimo skirtumo nėra.

Dešimtoji skalė “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais” informuoja apie pozityvų arba negatyvų vaikų santykį į tėvus, ir atvirkščiai.

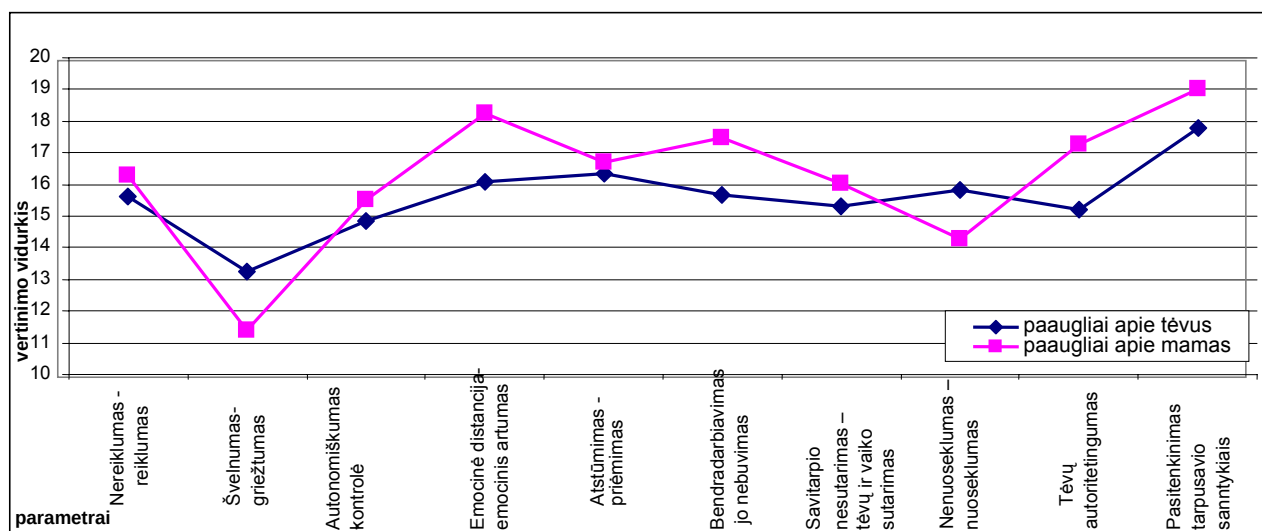
Nagrinėjant šios skalės paauglių vertinimus tėvams, buvo nustatytas vertinimo vidurkis – 17, 80 (Priedas 2, lentelė 10), tai reikštų, kad paaugliai savo ir tėčių santykiais yra patenkinti. Pasitenkinimas tarpusavio santykiais apibūdinamas, kaip vidutiniškai aukštas.

Analizuojant paauglių vertinimus mamoms, nustatytas aukštas vertinimo vidurkis - 19,03 (Priedas 2, lentelė 10). Kaip pastebima, jis aukštesnis, nei vertinimo vidurkis tėvams, toje pačioje skalėje.

Paaugliai yra patenkinti savo santykiais su mamomis. Susiklostę santykiai siekia aukštą pasitenkinimo laipsnį. Paaugliai santykiais su mamomis yra labiau patenkinti, nei santykiais su tėvais. Svarbu pažymėti, kad paaugliai išsako nuomonę apie pozityvius, pakankamai aukšto laipsnio pasitenkinimą keliančius tarpusavio santykius su abiem tėvais.

Nors skiriasi paauglių vertinimų tėvams ir mamoms vidurkiai, statistiškai patikimo skirtumo nėra.

Vertinimų apibendrinimui ir palyginimui respondentų grupės viduje pateikiamas 8 paveikslėlis.

8 pav. Paauglių tarpusavio santykių su tėvais lyginamoji diagrama

Paveikslėlyje pastebima, kad devyniose skalėse mamų įvertinimai yra aukštesni, nei tėvų. Vienoje skalėje – “Nenuoseklumas - nuoseklumas” tėvų vertinimai yra aukštesni, nei mamų. Kadangi ši skalė informuoja apie tėvų reikalavimus, bausmių ar saktinimų nuoseklumą ar nenuoseklumą, tai aukštesnius tėvų vertinimus būtų galima paaiškinti, kaip tvirtesnę, griežtesnę jų poziciją vaiko auklėjimo atžvilgiu.

Skalėje “Emocinis šaltumas – emocinis artumas” buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas (p. 29). Tai leidžia manyti, kad paaugliai motinas vertina, kaip emociškai artimesnes jiems.

Daugumos skalių vertinimų vidurkiai yra vidutiniškai aukšti.

Kaip stebima paveikslėlyje (8 pav.), paauglių vertinimai mamoms yra aukščiausi skalėse “Emocinis šaltumas – emocinis artumas”, “Tėvų autoritetingumas” bei “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais”. Vidutiniškai aukšti įvertinimai nustatyti skalėse: “Nereiklumas - reiklumas”, “Autonomiškumas - kontrolė”, “Atstūmimas - priėmimas”, “Bendradarbiavimo nebuvimas - bendradarbiavimas”, “Nesutarimas – tėvų ir vaiko sutarimas”, “Nenuoseklumas - nuoseklumas”. Žemiausi paauglių vertinimai mamoms gauti skalėje “Švelnumas - griežtumas”.

Paauglių vertinimai mamoms leidžia manyti, kad didžiausios įtakos pozityviems, šiltiems tarpusavio santykiams turi mamų emocinis artumas, autoritetingumas ir švelnumas. Jų dėka paaugliai savo ir mamų tarpusavio santykius vertina, kaip keliančius aukštą pasitenkinimą.

Analizuojant paauglių – tėčių tarpusavio santykius pastebėta, kad aukščiausiai tėvai buvo įvertinti skalėje “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais”. Tačiau šio, kaip ir daugelio kitų skalių (“Nereiklumas - reiklumas”, “Autonomiškumas - kontrolė”, “Emocinis šaltumas – emocinis artumas”, “Atstūmimas - priėmimas”, “Bendradarbiavimo nebuvimas - bendradarbiavimas”, “Nesutarimas – tėvų ir vaiko sutarimas”, “Nenuoseklumas - nuoseklumas”, “Tėvų autoritetingumas”) įvertinimai yra vidutiniškai aukšti. Skalės “Švelnumas - griežtumas” paauglių vertinimai tėvams yra žemiausi.

Paauglių vertinimai tėvams rodo tai, kad tarpusavio santykiai yra vidutiniškai aukšto laipsnio. Remiantis aukščiausiais kai kurių skalių vertinimo vidurkiais galima manyti, kad paaugliams įtakos turi tėvų reiklumas, emocinis artumas, bendradarbiavimas. Paaugliai nurodo, kad jų tėvai gana reiklūs, kartais griežtoki, tačiau tai netrukdo palaikyti gerus tarpusavio santykius.

Remiantis paauglių vertinimais, jų šeimose vyrauja pakankamai draugiška, kelianti pasitikėjimą vienas kitu atmosfera, geri santykiai tarp šeimos narių. Papildydami vienas kitą, tėvai kuria gana palankią ir saugią aplinką vaikui. Tėvų auklėjimas paremtas švelnumu, neperdėtu griežtumu, emociniu artumu, bendradarbiavimu, tėvų autoritetingumu.

2.4 Mamų ir paauglių požiūrio į tarpusavio santykius palyginimas

Šeimos narių tarpusavio sąveikos būdai gali būti funkcionalūs ir nefunkcionalūs. Šeimos sutelktumas ir adaptacija lemia jos narių tarpusavio sąveiką. Sveikiausios tos šeimos, kurių sutelktumas ir adaptacija yra vidutinio laipsnio.

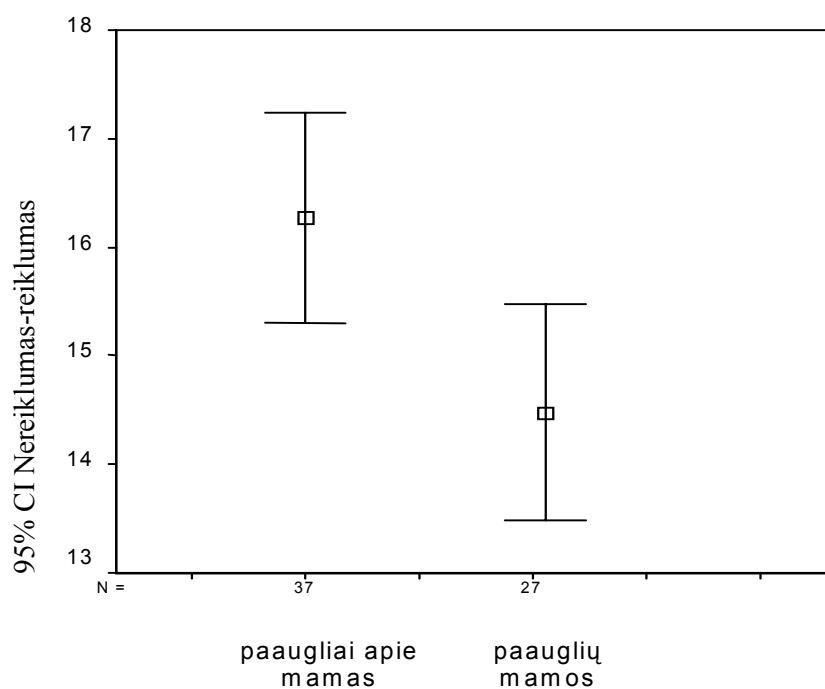
Paauglių ir tėvų nuomonių lyginimas leido nustatyti tėvų ir paauglių požiūrių į tarpusavio santykius bendrąsias tendencijas.

Pirmojoje skalėje – “Nereiklumas - reiklumas” mamų nuomone, jos savo paaugliams nėra labai reiklios: nekelia itin didelių reikalavimų ir nereikalauja didelės atsakomybės.

Tokias prielaidas galima daryti išanalizavus mamų vertinimus skalėje “Nereiklumas - reiklumas”. Čia mamų vertinimai vidutiniai.

Paaugliai linkę manyti, kad jų mamos yra reiklios jiems. Motinų reiklumą jie įvertino kaip vidutiniškai aukštą.

Pastebėta, kad skalėje “Nereiklumas - reiklumas” respondentų nuomonės išsiskyrė statistiškai patikimu skirtumu (9 pav.).

9 pav. Skalės “Nereiklumas - reiklumas” vertinimų palyginimas grupėse „paaugliai apie mamas“ ir „mamos apie paauglius“ $p < 0,05$

Skalėje “Švelnumas - griežtumas”, lyginant paauglių ir jų mamų nuomones pastebėta, kad jos sutampa. Tiek mamos, tiek vaikai nurodo, kad tarp jų vyrauja švelnūs santykiai.

Skalėje “Švelnumas - griežtumas” statistiškai patikimo skirtumo tarp paauglių vertinimų mamoms bei mamų vertinimų paaugliams nėra.

Trečiojoje skalėje “Autonomiškumas - kontrolė” išsiskyrė paauglių ir mamų nuomonės apie mamų kontrolės laipsnį.

Analizuojant paauglių mamų vertinimus, jos savo kontrolės laipsnį vertina kaip vidutiniškai aukštą su polinkiu į aukštą. Tuo tarpu paaugliai yra linkę manyti, kad mamų kontrolės laipsnis jiems nėra toks aukštas. Lyginant paauglių vertinimus su maksimalios skalės vidurkiu nustatyta, kad anot paauglių, jų mamų kontrolės vertinimai yra vidutiniškai aukšti su polinkiu į žemus. Tai reikštų, kad paaugliai jaučia mamų kontrolę, bet ji nepasireiškia smulkmeniška globa, išskirtiniu, įkyriu dėmesiu.

Paauglių ir mamų santykiai grindžiami švelnumu, tačiau jį abi respondentų grupės supranta kiek kitaip. Iš paauglių vertinimų galima spręsti, kad mamos pervertina savo kontrolės laipsnį.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Analizuojant skalės “Emocinis šaltumas - emocinis artumas” paauglių ir jų mamų vertinimus stebima, kad jų nuomonės neženkliai skiriasi. Tiek mamos, tiek paaugliai yra linkę manyti, kad tarp jų vyrauja šilti, artimi santykiai. Mamos ir paaugliai yra emociškai artimi. Tačiau mamos linkusios savo emocinį artumą vertinti, kaip aukštą. Paauglių manymu, jis yra vidutinio aukštumo.

Paauglių ir mamų santykiai yra grindžiami emociniu artumu, tačiau artumo laipsnis suprantamas kiek kitaip. Iš paauglių vertinimų galima manyti, kad mamos pervertina savo ir vaikų emocinio artumo laipsnį.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Skalėje “Atstūmimas - priėmimas” pastebima, kad paauglių nuomonės apie mamas ir mamų nuomonės apie pačias save yra panašios.

Paauglių vertinimai mamoms, galėtų informuoti apie vaikų pozityvią nuomonę jų atžvilgiu. Vaikų manymu, mamos linkusios įvertinti jų nuomonę, pripažindami jos kaip asmenybes.

Mamų nuomonės tokį paauglių vertinimą patvirtina. Jos yra linkusios priimti savo vaikus, kaip besiformuojančias asmenybes, turinčias savų poreikių ir savo nuomonę.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Šeštojoje skalėje – “Bendradarbiavimo nebuvimas - bendradarbiavimas” paauglių ir jų mamų nuomonės sutampa. Ir paaugliai, ir mamos yra linkę manyti, kad jų bendradarbiavimo laipsnis vidutiniškai aukštas. Tai reikštų, kad mamos dažnai bendradarbiauja su vaikais, pripažindamos jų teises, o tarpusavio santykiai grindžiami draugiškumu, noru bendrauti kaip su

sau lygiu. Paauglių ir jų mamų nuomonės, dėl tarpusavio santykiuose vyraujančio vidutiniškai aukšto laipsnio bendradarbiavimo sutampa.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Skalės “Nesutarimas - sutarimas” vertinimų analizė parodė, kad paauglių ir mamų nuomonės yra panašios. Ir paaugliai, ir mamos yra linkę manyti, kad gana dažnai jų nuomonės, įvairiose gyvenimiškose situacijose sutampa. Mamos ir vaikai gana dažnai gali priimti bendrą sprendimą, susitarimą. Tai nurodo vidutiniškai aukšti abiejų grupių respondentų vertinimai.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Skalės “Tėvų nenuoseklumas - nuoseklumas” vertinimų analizė leido nustatyti, kad mamų vertinimai, nors ir vidutinio aukštumo yra aukštesni, nei paauglių. Tai rodo, kad mamos nuoseklumo laipsnį vertina aukščiau, nei paaugliai.

Reiktų pažymėti, kad paaugliai ir jų mamos yra vidutiniškai nuoseklios ir pastovios, keldamos vaikams reikalavimus, skirdamos bausmes ar skatinimus jiems.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Lyginant mamų ir paauglių vertinimus skalėje “Tėvų autoritetingumas” pastebėta, kad mamos linkusios apie savo įtaką vaikams manyti, kaip apie vidutiniškai aukštą. Mamų nuomone jų autoritetas nėra itin didelis vaikams. Tačiau vaikai šios pozicijos nepatvirtina, jų vertinimai nurodo kitokią nuomonę. Paaugliai yra linkę manyti, kad mamos stengiasi juos pažinti ir pozityviai paveikti.

Mamų šiek tiek žemesnius vertinimus galima paaiškinti tuo, kad paauglystėje didelę įtaką vaikams daro jų draugai. Todėl atsiranda galimybė tėvams savo autoritetą šiuo amžiaus tarpsniu vertinti skeptiškai.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Nagrinėjant paauglių ir mamų tarpusavio pasitenkinimo laipsnį, skalėje “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais” nustatyta, kad respondentų nuomonės sutampa. Ir mamos, ir paaugliai nurodo, kad jų tarpusavio santykiai yra pozityvūs, su aukštu emocinio pasitenkinimo laipsniu.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Vertinimų lyginimas parodė, kad mamų ir paauglių nuomonės sutapo skalėse: “Švelnumas - griežtumas”, “Atstūmimas - priėmimas”, “Bendradarbiavimas – jo nebuvimas”, “Nesutarimas - sutarimas”, “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais”. Nuomonės išsiskyrė, nors ir neženkliai, skalėse: “Nereiklumas - reiklumas”, “Autonomiškumas - kontrolė”, “Emocinis šaltumas – emocinis artumas”, “Nenuoseklumas - nuoseklumas”, “Tėvų autoritetingumas”.

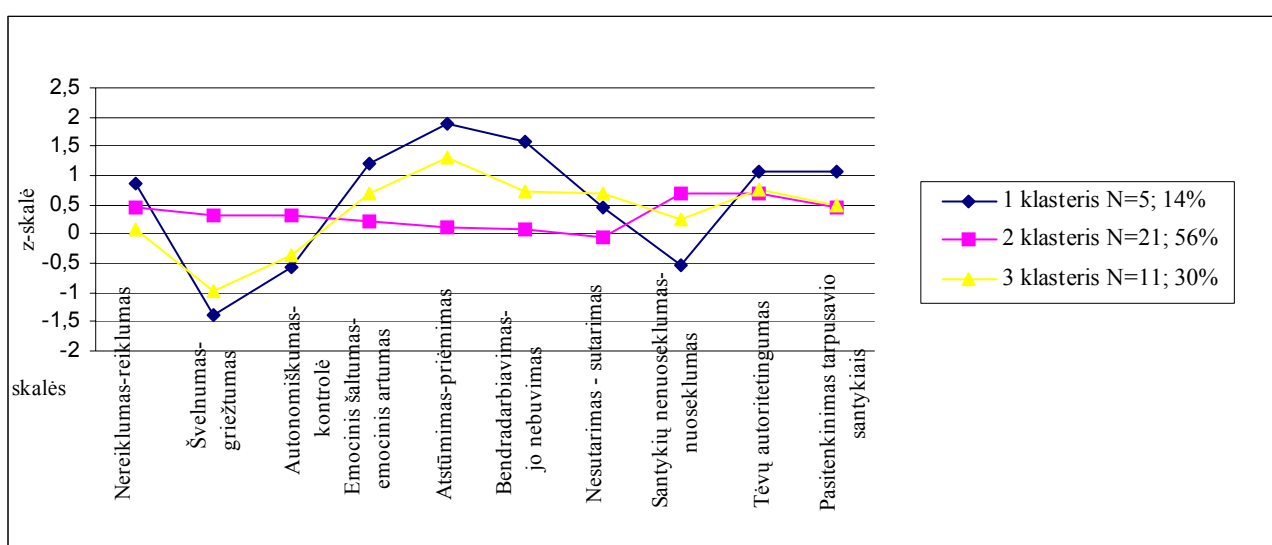
Mamų ir paauglių vertinimų palyginimas, visose matuojamose skalėse, leido išvelgti bendrąsias mamų ir paauglių tarpusavio santykių tendencijas, pasireiškiančias mamų švelnumu, vaikų priėmimu, bendradarbiavimu, sutarimu ir pasitenkinimu tarpusavio santykiais.

Atlikus paauglių požiūrio į tarpusavio santykius su mamomis klasterinę analizę identifikuoti mamų tipai (10 pav).

I mamų tipui (14% paauglių mamų), kaip matoma diagramoje (10 pav.), būdingas *priėmimas* (skalės įvertis yra 1,9), kuris derinasi su gana ryškiu ir būdingu *bendradarbiavimu* (skalės įvertis yra 1,6), o taip pat *švelnumu* (skalės įvertis yra -1,4).

Lyginant I tipą su kitais tipais pastebime, kad visi skirtumai yra statistiškai reikšmingi, išskyrus “Tėvų autoritetingumas” tarp I ir II, III klasterių bei “Nereiklumas - reiklumas”, “Švelnumas - griežtumas”, “Autonomiškumas - kontrolė”, “Emocinis šaltumas – emocinis artumas”, “Nesutarimas - sutarimas” tarp I ir II klasterių.

Šį mamų tipą sąlyginai galima pavadinti *bendradarbiaujančiuoju - švelniu*.

10 pav. Mamų pasiskirstymas tipais trijų klasterių modelyje (N=37), grupėje “Paaugliai apie mamas”

II mamų tipas (56% paauglių mamų) pasižymi *autoritetingumu* (skalės įvertis yra 0,7) bei panašų įvertį turinčiu *santykių nuoseklumu* (skalės įvertis yra 0,7), kurie dera su nežymiai išsiskiriančiu *nesutarimu* (skalės įvertis yra -0,04).

Lyginant šį tipą su kitais tiriamaisiais klasteriais, dauguma skirtumų yra statistiškai reikšmingi, išskyrus “Nereiklumas - reiklumas”, “Santykių nenuoseklumas - nuoseklumas”, “Tėvų autoritetingumas”, “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais” tarp II ir III klasterių.

II mamų tipą sąlyginai galima pavadinti *autoritetinguoju - nuosekliuoju*.

III mamų tipui (30% paauglių mamų) būdingas vaikų *priėmimas* (skalės įvertis yra 1,3), kuris dera su *švelnumu* (skalės įvertis yra -0,98).

Šį mamų tipą sąlyginai galima pavadinti *priimantis – švelnūs*.

Klasterių kreivių analizė rodo, kad paauglių santykiuose su mamomis dominuoja švelnumas, priėmimas, bendradarbiavimas, santykių nuoseklumas, autoritetingumas.

Klasterių analizė leidžia manyti, kad, anot paauglių, I ir III mamų tipai (bendradarbiaujantis - švelnusis, priimantis – švelnusis) pasižymi aukštesnio lygio švelnumu, nei II tipo mamos. O II tipui (autoritetingajam – nuosekliajam) būdingas aukštesnio lygio autoritetingumas ir nuoseklumas, nei I ir III mamų tipams. Be to, I tipo mamo turi polinkį į gana aukšto lygio priėmimą, o II tipo mamos turi polinkį į aukšto lygio bendradarbiavimą.

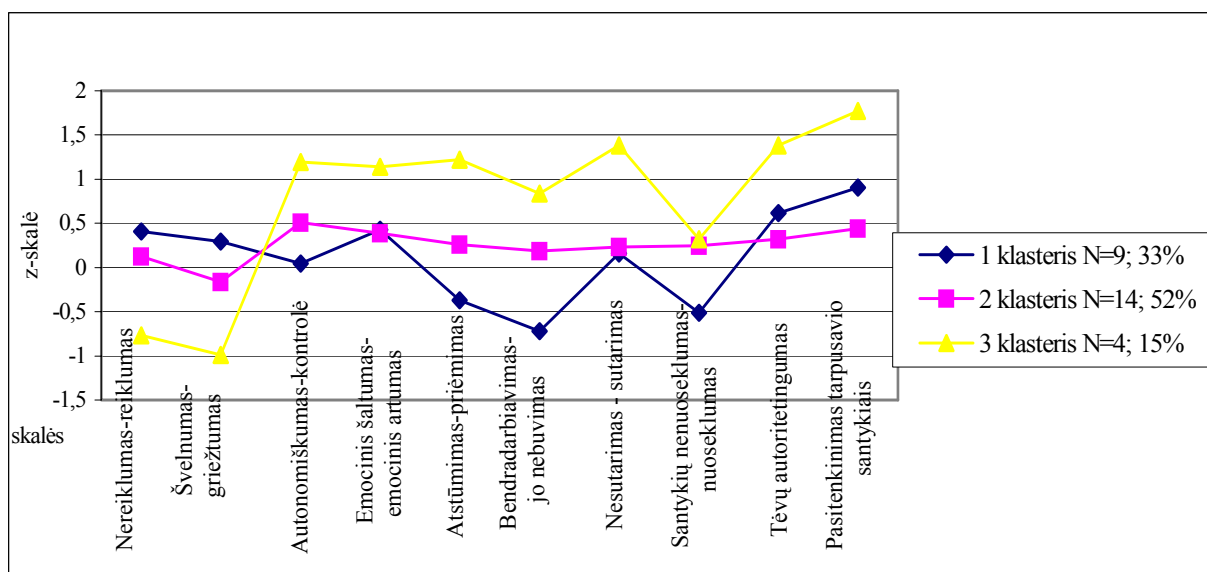
Daugiausia mamų, vertinant paaugliams, pateko į II (autoritetingąjį – nuoseklųjį) klasterį (56%).

Atlikus mamų požiūrio į tarpusavio santykius su paaugliais klasterinę analizę identifiukuoti mamų tipai (11 pav).

I mamų tipui (33% paauglių mamų), kaip matoma diagramoje (11 pav.) būdinga tai, kad *nebendradarbiavimas* (skalės įvertis yra -0,7) ir *santykių nenuoseklumas* (skalės įvertis yra -0,5) yra panašiai ryškūs (skirtumas statistiškai nereikšmingas).

Lyginant I klasterį su kitais tiriamaisiais klasteriais pastebime, kad daugelis skirtumų yra statistiškai reikšmingi, išskyrus “Nereiklumas - reiklumas”, “Emocinis šaltumas – emocinis artumas”, “Nesutarimas - sutarimas”, “Tėvų autoritetingumas” tarp I ir II klasterių.

Šį mamų tipą sąlyginai galima pavadinti *nenuosekliuoju*.

11 pav. Mamų pasiskirstymas tipais trijų klasterių modelyje (N=27), grupėje “Paauglių mamos”

II mamų tipui (52% paauglių mamų) būdinga tai, kad *kontrolė* (skalės įvertis yra 0,5) ir *pasitenkinimas tarpusavio santykiais* (skalės įvertis yra 0,4) yra panašiai ryškūs (skirtumas statistiškai nereikšmingas) ir derinasi su *švelnumu* (skalės įvertis yra -0,2).

Lyginant šį klasterį su III klasteriu pastebima, kad daugelis skirtumų yra statistiškai reikšmingi, išskyrus “Santykių nuoseklumas - nenuoseklumas” tarp II ir III klasterių.

Šį mamų tipą sąlyginai galima pavadinti *kontroliuojančiu – švelniu*.

III mamų tipui (15% paauglių mamų) būdingas pasitenkinimas tarpusavio santykiais (skalės įvertis yra 1,8), kuris dera su švelnumu (skalės įvertis yra –0,98).

Šį mamų tipą sąlyginai pavadiname švelniuoju – patenkintu tarpusavio santykiais.

Klasterių kreivių analizė rodo, kad mamų santykiuose su paaugliais dominuoja švelnumas, vaiko kontrolė, santykių nenuoseklumas, pasitenkinimas tarpusavio santykiais.

Klasterių analizė leidžia manyti, kad I mamų tipas (nenuoseklusis) pasižymi aukštesnio lygio nebendradarbiavimu, nei II ir III tipų mamos. II ir III mamų tipai (kontroliuojantis – švelnusis, švelnusis – patenkintas tarpusavio santykiais) pasižymi aukštesnio lygio švelnumu, nei I tipo mamos. Be to, I ir III mamų tipams būdingas pasitenkinimas tarpusavio santykiais. II tipo mamos pasižymi polinkiu į vaiko kontrolę.

Daugiausia mamų pateko į II (kontroliuojantį – švelnų) klasterį (52%).

Mamų tipų identifikavimas dera su jau išaiškintomis bendrosiomis paauglių ir mamų požiūrių tendencijomis. Paauglių ir mamų požiūrio į tarpusavio santykius klasterių analizė rodo panašų požiūrį į švelnumą, emocinį artumą, pasitenkinimą tarpusavio santykiais bei požiūrių nesutapimą į santykių nuoseklumą, bendradarbiavimą.

2.5 Tėvų ir paauglių požiūrio į tarpusavio santykius palyginimas

Lyginant tėvų ir paauglių vertinimus skalėje “Nereiklumas - reiklumas” nustatyta, kad jų nuomonės sutapo. Tėvai pastebi, kad yra gana reiklūs (vidutiniškai aukštas reiklumas) savo vaikams. Jų nuomonę patvirtina paaugliai.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp tėvų ir paauglių vertinimų nėra.

Skalėje “Švelnumas - griežtumas“, kaip rodo paauglių vertinimai tėvams, jie yra šiek tiek griežtesni, nei mamos. Tačiau jų griežtumas, lyginant jį pagal maksimalios skalės įverčius yra žemas, turintis polinkį į švelnumą. Tai galėtų reikšti, kad daugeliu atvejų, remiantis paauglių išreikšta pozicija tėčiai nėra griežti vaikams ir linkę su jais švelniai elgtis. Kaip ir paaugliai, tėvai taip pat mano, kad jie yra negriežti.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Lyginant paauglių ir jų tėčių nuomones, skalėje “Autonomiškumas - kontrolė” pastebėta, kad jos šiek tiek skiriasi. Stebimos tendenciją į tai, kad vaikai tėvų kontrolę vertina kaip nepakankamai aukštą. Tėvai mano, kad jie linkę į gana aukštą kontrolę.

Paaugliai ir tėvai sutinka, kad tėčiai yra kontroliuojantys, tačiau kontrolės laipsnį suvokia savaip.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Paauglių ir jų tėčių vertinimai skalėje “Emocinis šaltumas - emocinis artumas” sutampa. Tiek vieni, tiek kiti yra linkę manyti, kad juos sieja emocinis artumas, kurio laipsnis yra vidutiniškai aukštas.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Skalėje “Atstūmimas - priėmimas” pastebima, kad paauglių nuomonės apie tėvus ir tėvų nuomonės apie pačius save yra panašios. Paauglių vertinimai tėčiams informuoja apie vaikų pozityvią nuomonę jų atžvilgiu. Vaikų manymu, tėvai linkę įvertinti jų nuomonę, pripažindami juos kaip asmenybes. Tėvų nuomonės tokį paauglių vertinimą patvirtina. Jie yra linkę priimti savo vaikus, kaip besiformuojančias asmenybes, turinčias savų poreikių ir savo nuomonę.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Paauglių ir jų tėčių nuomonės skalėje “Bendradarbiavimo nebuvimas - bendradarbiavimas”, kaip rodo vertinimų analizė yra panašios.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Paauglių ir tėčių nuomonės apie jų sutarimo laipsnį skalėje “Nesutarimas - sutarimas” yra panašios, vidutiniškai aukšto laipsnio.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Nagrinėdami paauglių ir jų tėvų požiūrį skalėje “Tėvų nenuoseklumas - nuoseklumas” į tėvų nuoseklumą arba nenuoseklumą nustatyta, kad respondentų nuomonės sutampa. Paaugliai yra linkę išreikšti nuomonę apie tėčių vidutiniškai aukšto laipsnio nuoseklumą. Tai nurodo, kad tėčiai yra pakankamai nuoseklūs, priimdami sprendimus, susijusius su jų vaikais.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Lyginant tėčių ir paauglių vertinimus skalėje “Tėvų autoritetingumas” pastebėta, kad respondentų nuomonės sutampa. Tėčiai linkę savo įtakos laipsnį vaikams vertinti kaip vidutiniškai aukštą. Paaugliai savo vertinimais pritaria tėčių nuomonei.

Svarbu pažymėti, kad paaugliai labiau vertina mamų autoritetą, nei tėčių. Tačiau čia išvelgiama galimybė paauglių nuomonę vertinti kaip palankią abiem tėvams.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

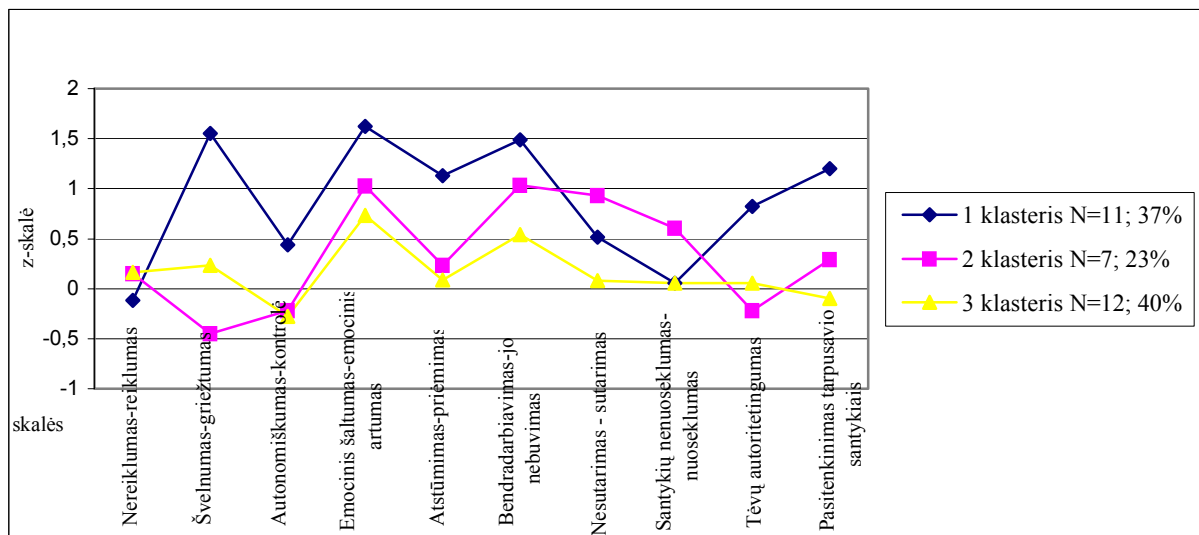
Skalėje “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais” išsakomos panašios nuomonės rodančios, jog respondentai yra linkę savo tarpusavio santykius vertinti teigiamai.

Statistiškai patikimo skirtumo tarp atskirų respondentų grupių nėra.

Tėčių ir paauglių vertinimų lyginimas parodė, kad jų nuomonės sutapo skalėse: “Nereiklumas - reiklumas”, “Švelnumas - griežtumas”, “Emocinis šaltumas - emocinis artumas”, “Atstūmimas - priėmimas”, “Bendradarbiavimas - jo nebuvimas”, “Nesutarimas - sutarimas”, “Nenuoseklumas - nuoseklumas”, “Tėvų autoritetingumas”, “Pasitenkinimas tarpusavio santykiais”. Nuomonės išsiskyrė skalėje “Autonomiškumas - kontrolė”.

Tėvų ir paauglių vertinimų palyginimas, visose matuojamose skalėse, leido išvelti bendrąsias tėvų ir paauglių tarpusavio santykių tendencijas, pasireiškiančias reiklumu, menku griežtumu laipsniu, emociniu artumu, priėmimu, bendradarbiavimu, sutarimu, sprendimų nuoseklumu, autoritetigumu, pasitenkinimu tarpusavio santykiais.

Atlikus paauglių požiūrio į tarpusavio santykius su tėčiais klasterinę analizę identifikuoti tėvų tipai (12 pav).

12 pav. Tėvų pasiskirstymas tipais trijų klasterių modelyje (N=30), grupėje “Paaugliai apie tėvus”

I tėvų tipui (37% paauglių tėčių), būdinga tai, kad *emocinis artumas* (skalės įvertis yra 1,6), *bendradarbiavimas* (skalės įvertis yra 1,5), *griežtumas* (skalės įvertis yra 1,55), *nenuoseklumas* (skalės įvertis yra 0,06) yra panašiai ryškūs ir derinasi su *nereiklumu* (skalės įvertis yra -0,1).

Lyginant I klasterį (tipą) su kitais tiriamaisiais klasteriais, kiekvienos matuojamos skalės požiūriu visi skirtumai yra statistiškai reikšmingi, išskyrus “Nereiklumas – reiklumas” tarp I ir II, III klasterių (jie yra panašūs) bei “Santykių nenuoseklumas - nuoseklumas” tarp I ir III klasterių.

Šį tėvų tipą sąlyginai galima pavadinti *nenuosekliuoju*.

II tėvų tipui (23% paauglių tėčių) būdingas *bendradarbiavimas su vaiku* (skalės įvertis yra 1,03), kuris dera su ryškiu *emociniu artumu* (skalės įvertis yra 1,02) bei *švelnumu* (skalės įvertis yra -0,45).

Lyginant šį tipą su kitais tiriamaisiais klasteriais, dauguma yra reikšmingi, išskyrus “Nereiklumas – reiklumas”, “Autonomiškumas – kontrolė”, “Emocinis šaltumas – emocinis artumas”, “Atstūmimas - priėmimas”, “Tėvų autoritetigumas” tarp II ir III klasterių.

Šį tėvų tipą sąlyginai galima pavadinti *švelniuoju - bendradarbiaujančiu*.

III tėvų tipui (40% paauglių tėčių), kaip pastebime, būdingas *emocinis artumas* (skalės įvertis yra 1,02), *bendradarbiavimas* (skalės įvertis yra 0,6), *sutarimas* (skalės įvertis yra 0,08), derantis su vaiko *autonomiškumu* (skalės įvertis yra -0,3).

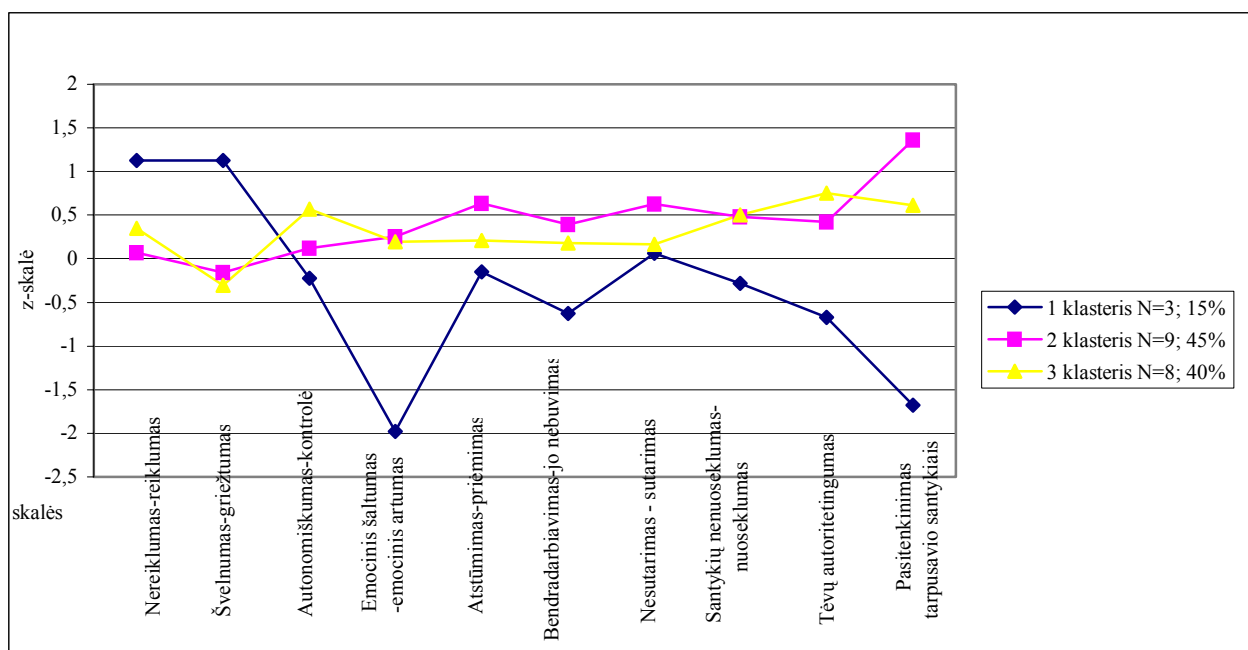
Šis tėvų tipas sąlyginai buvo pavadintas *emociškai artimas - bendradarbiaujantis*.

Klasterių kreivių analizė rodo, kad paauglių santykiuose su tėvais dominuojančios percepcijos yra švelnumas, emocinis artumas, vaiko autonomiškumas, sutarimas, bendradarbiavimas.

Trijų tipų (klasterių) analizė leidžia manyti, kad II ir III tipo tėvai (švelnusis – bendradarbiaujantis, *emociškai artimas - bendradarbiaujantis*), anot paauglių, pasižymi aukštesnio lygio bendradarbiavimu, nei I tipo tėvai. I tipo tėvai (nenuoseklieji) pasižymi aukštesnio lygio nenuoseklumu, nei II ir III tipo tėvai. Be to, I tipo tėvams būdingas polinkis į emocinį artumą ir nereiklumą, II tipo tėvams būdingas polinkis į švelnumą, o III tipo tėvams – polinkis į emocinį artumą, sutarimą, vaiko autonomiškumą.

Daugiausia tėvų pateko į III (*emociškai artimas -bendradarbiaujantis*) klasterį (40%)

Atlikus tėvų požiūrio į tarpusavio santykius su paaugliais klasterinę analizę identifikuoti tėvų tipai (13 pav).

13 pav. Tėvų pasiskirstymo tipais trijų klasterių modelyje (N=20), grupėje “Paauglių tėvai”

I tėvų tipui (15% paauglių tėvų) būdinga tai, kad *emocinis šaltumas* (skalės įvertis yra -2) dera su vienodai aukšto lygio *griežtumu* (skalės įvertis yra 1,1) ir *reiklumu* (skalės įvertis yra 1,1).

Lyginant I klasterį su kitais tiriamaisiais klasteriais, dešimties matuojamų skalių požiūriu visi skirtumai yra statistiškai reikšmingi, išskyrus “Autonomiškumas – kontrolė tarp I ir II klasterių bei “Atstūmimas – priėmimas”, “Nesutarimas – sutarimas” tarp I ir III klasterių.

Šį tėvų tipą sąlyginai galima pavadinti *emociškai šaltuoju – reikliuoju*.

II tėvų tipas (45% paauglių tėvų) pasižymi *pasitenkinimu tarpusavio santykiais* (skalės įvertis yra 1,4), kuris dera su nežymiu, tačiau būdingu *švelnumu* (skalės įvertis yra -0,2).

Lyginant II tipą su kitais tiriamaisiais klasteriais pastebime, kad visi skirtumai yra statistiškai reikšmingi, išskyrus “Nereiklumas - reiklumas”, “Švelnumas - griežtumas”, “Emocinis šaltumas – emocinis artumas”, “Bendradarbiavimas – jo nebuvimas”, “Santykių nenuoseklumas - nuoseklumas”, “Tėvų autoritetingumas” tarp II ir III klasterių.

Šį tėvų tipą sąlyginai galima pavadinti *švelniuoju – patenkintu tarpusavio santykiais*.

III tėvų tipui (40% paauglių tėvų) būdinga yra tai, kad *tėvų autoritetingumas* (skalės įvertis yra 0,8) ir *kontrolė* (skalės įvertis yra 0,7) yra panašiai ryškūs, bei derinasi su *švelnumu* (skalės įvertis yra -0,3).

Šį tėvų tipą sąlyginai galima pavadinti *autoritetinguoju – švelniuoju*.

Klasterių kreivių analizė rodo, kad tėvų santykiuose su vaikais dominuoja švelnumas, vaiko kontrolė, autoritetingumas, pasitenkinimas tarpusavio santykiais.

Klasterių analizė leidžia *manyti, kad II ir III tipo (švelnieji – patenkinti tarpusavio santykiais, autoritetingieji - švelnieji) tėvai pasižymi aukštesnio lygio švelnumu, nei I tipo tėvai. I tipo (emociškai šaltieji –reiklieji) tėvai turi polinkį į aukštesnio lygio reiklumą, griežtumą ir emocinį šaltumą vaikams, nei II ir III tipų tėvai. Be to, II tipo tėvams būdingas polinkis į pasitenkinimą tarpusavio santykiais, o III tipo tėvams – polinkis į autoritetingumą.*

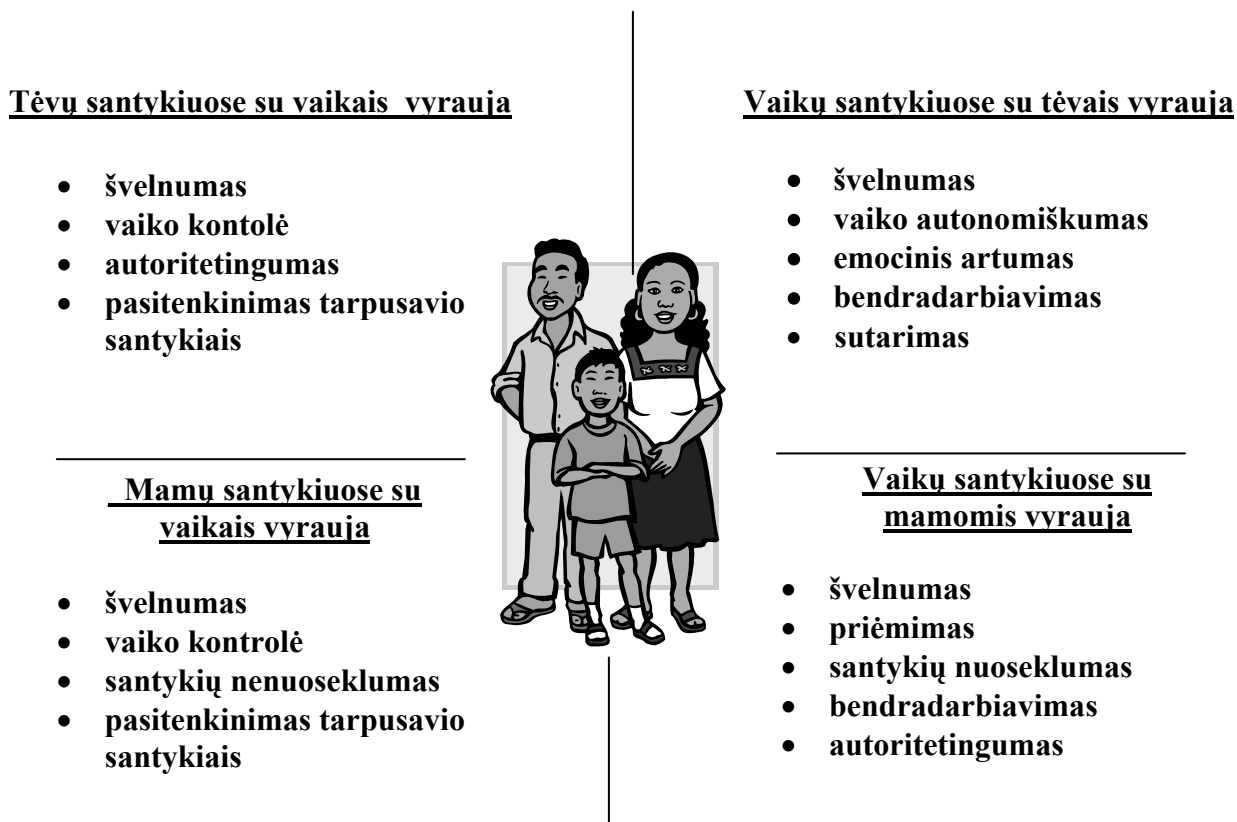
Daugiausia tėvų pateko į II (švelnųjį – patenkintą tarpusavio santykiais) klasterį (45%).

Tėvų tipų identifikavimas dera su jau išaiškintomis bendrosiomis požiūrių į tarpusavio santykius tendencijomis. Paauglių ir tėvų požiūrių į tarpusavio santykius klasterių analizė rodo panašų požiūrį į švelnumą, bendradarbiavimą bei požiūrių nesutapimą į emocinį artumą, vaiko kontrolę.

2.6 Tėvų, mamų ir paauglių požiūrio į tarpusavio santykius apibendrinimas

Rizikos grupei priklausančių šeimų santykiai savo prigimtimi yra įvairiapusiai. Iš vienos pusės jie yra besąlygiški, turintys tokius komponentus, kaip priėmimas, emocinis artumas, bendradarbiavimas, sutarimas, ir iš kitos pusės – sąlyginiai, turintys objektyvų vertinimą, kontrolę, kryptingą tam tikrų bruožų, charakterio savybių ugdymą. Šiems santykiams įtakos turi tėvo ir mamos tipas, pozicija, kurią užima suaugusieji ir tas vaidmuo, kurį jie priskiria vaikui.

Tyrimas atskleidė pozityvias tėvų ir vaikų santykių tendencijas, kurias vaizdžiausiai perteikia 14 paveikslas.

14 pav. Rizikos grupės tėvų ir vaikų tarpusavio santykių palyginimas

Remiantis paauglių tėvų vertinimais, galima manyti, kad tėvai apibūdindami savo ir vaikų santykius linkę akcentuoti keletą auklėjimo aspektų: švelnumą vaikams, emocinį artumą, bendradarbiavimą ir pasitenkinimą tarpusavio santykiais.

Paauglių vertinimai rodo, jog jų šeimose vyrauja pakankamai draugiška, kelianti pasitikėjimą vienas kitu atmosfera, geri santykiai tarp šeimos narių. Papildydami vienas kitą, tėvai kuria gana palankią ir saugią aplinką vaikui. Tėvų auklėjimas paremtas švelnumu, neperdėtu griežtumu, emociniu artumu, bendradarbiavimu, tėvų autoritetingumu.

Tiek tėvų, tiek mamų ir paauglių tyrimo rezultatai rodo pozityvų jų požiūrį į tarpusavio santykius. Svarbu atkreipti dėmesį į keletą darbo metu nustatytų faktų.

Paauglių ir tėvų požiūrių į tarpusavio santykius klasterių analizė rodo, kad požiūris į švelnumą, bendradarbiavimą sutampa, o požiūris į emocinį artumą, vaiko kontrolę skiriasi.

Paauglių ir mamų požiūrio į tarpusavio santykius klasterių analizė rodo panašų požiūrį į švelnumą, emocinį artumą, pasitenkinimą tarpusavio santykiais bei požiūrių nesutapimą į santykių nuoseklumą, bendradarbiavimą.

Kai kurie išaiškinti tėvų tipai, pagal klasterių analizę rodo, jog tėvų santykis į vaiką nėra visuomet stabilus:

- nagrinėjant paauglių vertinimus pastebėta, kad 33% paauglių mamų būdingas nebendradarbiavimas ir santykių nenuoseklumas. Šis mamų tipas sąlyginai buvo pavadintas nenuosekliuoju (žr. psl. 36). Mamų išreikšta nuomonė apie save paauglių minėtų problemų neatskleidžia. Šiam klasteriui priklausančių mamų ir jų vaikų santykiuose galima išvelgti tam tikras problemas, kylančias dėl mamų emocinio nestabilumo (priimant sprendimus vaiko atžvilgiu ir pan.), nebendradarbiavimo su vaiku. Vykdam socialinį darbą būtų pravartu stebėti vaikus, kurių mamos priklauso šiam klasteriui, atkreipiant dėmesį į tai, su kuo vaikas bendrauja, ar jis neieško supratimo, užuovėjos įvairiose subkultūrinėse grupėse, kaip jis vertina save, ar jaučiasi pakankamai saugus. Bendradarbiavimo tarp paauglių ir mamų stoka gali sąlygoti nepakankamą vaiko sugebėjimą atpažinti, įvardinti stiprias emocines reakcijas bei valdyti ir reguliuoti negatyvius savo jausmus.

- nagrinėjant paauglių vertinimus pastebėta, kad 37% paauglių tėčiams būdingas emocinis artumas, bendradarbiavimas, griežtumas, nenuoseklumas derintis su nereiklumu (žr. psl. 40). Šis tėvų tipas sąlyginai buvo pavadintas nenuosekliuoju. Tėvų išreikšta nuomonė apie save nurodo, kad 15% tėvų būdingas emocinis šaltumas, griežtumas ir reiklumas (žr. psl. 41). Šis tėvų tipas buvo pavadintas emociškai šaltuoju – reikliuoju. Šiam klasteriui priklausančių tėvų ir jų vaikų santykiuose galima išvelgti tam tikras problemas, kylančias dėl tėvų santykių su vaikais nenuoseklumo ir jų neveiklumo vaikams. Vykdam socialinį darbą būtų pravartu stebėti vaikus, kurių tėvai priklauso šiam klasteriui, atkreipiant dėmesį į tai, kad pasitikėjimą gali griauti ir saugumo jausmą pakirsti būtent nenuoseklus, o gal ir neprognozuojamas tėvo elgesys – kai į tokius pačius dalykus (vaiko elgesį, jo poelgius, prašymus ir kt.) skirtingomis situacijomis reaguojama skirtingai.

Šeima, mokykla, bendraamžių grupė ir bendruomenė turi didelės įtakos rizikos grupės vaikų raidai. Stimuliacija, galimybės, lūkesčiai, reikalavimai ir veiklos pastiprinimas yra itin svarbūs veiksniai, vienaip ar kitaip lemiantys jo ugdymą. Vis dažniau mokslininkai kelia klausimą, kaip šeima, mokykla ir plačioji kultūrinė aplinka gali ugdyti, puoselėti rizikos grupės vaikus.

Tėvų ir kitų šeimos narių pozicija rizikos grupei priklausančių vaikų atžvilgiu ne visada yra vienoda. Be didesnių tyrinėjimų sunku nuspręsti, kuri tėvų pozicija jiems yra naudingiausia. Vis dėl to artimiausios vaiko aplinkos pažinimas yra būtinas, norint pažinti ir suprasti patį vaiką.

Teikdamos paramą šeimoms, socialinį darbą vykdančios institucijos vadovaujasi savita darnios ir nedarnios šeimos bei paramos jai samprata. Mokslinės literatūros analizė, asmeninė

darbo patirtis rodo, jog daugeliu atvejų kalbant apie rizikos grupės šeimas daroma prielaida, kad šios šeimos yra palanki dirva konfliktams bręsti.

Tačiau atliktas empirinis rizikos grupei priklausančių šeimų tyrimas rodo, kad santykiai tarp vaikų ir tėvų yra pozityvūs, grindžiami teigiamu vieno į kitus požiūriu. Dažniausiai daroma prielaida, kad rizikos grupės šeimose yra pažeista tarpusavio santykių sąveika nepasitvirtino. Statistinė duomenų analizė leido pateikti galias, novatoriškas išvagas apie tai, kad „rizika“ glūdi ne šeimos tarpusavio santykių sąveikoje.

IŠVADOS

1. Dažniausiai daroma prielaida, kad rizikos grupės šeimose yra pažeista tarpusavio santykių sąveika nepasitvirtino. Šis tyrimas rodo, kad „rizika“ glūdi ne šeimos tarpusavio santykiuose.
2. Tėvų, priklausančių rizikos grupei dominuojantis požiūris į tarpusavio santykius su savo vaikais:
 - mamų santykiuose su paaugliais vyrauja: švelnumas, vaiko kontrolė, santykių nenuoseklumas, pasitenkinimas tarpusavio santykiais;
 - tėvų santykiuose su paaugliais vyrauja: švelnumas, vaiko kontrolė, autoritetingumas, pasitenkinimas tarpusavio santykiais.
3. Identifikavus tėvų tipus, remiantis jų nuomone, nustatyta, kad dominuoja tokie tėvų tipai:
 - mamų tipai:
 - nenuoseklusis;
 - kontroliuojantis – švelnusis;
 - švelnusis – patenkintas tarpusavio santykiais.
 - tėvų tipai:
 - emociškai šaltasis – reiklusis;
 - švelnusis – patenkintas tarpusavio santykiais;
 - autoritetingasis – švelnusis.
4. Rizikos grupei priklausančių paauglių dominuojantis požiūris į tarpusavio santykius su tėvais:
 - paauglių santykiuose su mamomis vyrauja: švelnumas, priėmimas, bendradarbiavimas, santykių nuoseklumas, autoritetingumas;
 - paauglių santykiuose su tėvais vyrauja: švelnumas, vaiko autonomiškumas, emocinis artumas, bendradarbiavimas, sutarimas.
5. Identifikavus tėvų tipus, remiantis paauglių nuomone, nustatyta, kad dominuoja tokie tėvų tipai:
 - mamų tipai:
 - bendradarbiaujantis – švelnusis;
 - autoritetingasis – nuoseklusis;
 - priimantis – švelnusis.
 - tėvų tipai:
 - nenuoseklusis;
 - švelnusis – bendradarbiaujantis;

- emociškai artimas – bendradarbiaujantis.

6. Klasterių analizė rodo, kad paauglių ir tėvų požiūris į švelnumą, autoritetingumą sutampa, o požiūris į vaiko kontrolę, santykių nuoseklumą, bendradarbiavimą skiriasi.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Bajoriūnas Z. Šeimos edukologija. - Vilnius, 1999.
2. Bitinas B. Auklėjimo metodika. - Vilnius, 1978.
3. Bitinas B. Bendrosios pedagogikos pagrindai. - Vilnius, 1990.
4. Burgess M. Y., Locke C. I. Family Assessment: A Guide to Methods and Measures. - London: The Guilford Press, 1993.
5. Čekanavičius V., Murauskas G. Statistika ir jos taikymas. - Vilnius: Leidybos centras, 2000.
6. Grucė R. Šeima ir vaikų auklėjimas. - Kaunas: Technologija, 1994.
7. Ignatavičienė S., Žukauskienė R. Kas tie rizikos grupės vaikai. - Vilnius, 2000.
8. Jovaiša L. Pedagogikos terminai. - Kaunas: Šviesa, 1993. 7, 39, 134, 201 p.
9. Kalvaitis A. Tėvų socialinio statuso poveikis vaiko mokymosi pradžiai // Mokymo ir auklėjimo klausimai. - Vilnius, 1996.
10. Kvieskienė G. Nepalikime vaiko nuošalyje. - Vilnius, 2004.
11. Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. - Vilnius, 2003.
12. Kvieskienė G. Socializacijos pedagogika. - Vilnius, 2000.
13. Leliūgienė I. Žmogus ir socialinė aplinka. - Kaunas: Technologija, 1997.
14. Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologijos, 2003.
15. Lukoševičienė I. Kas tai yra socialinis darbuotojas? Jo funkcijos mokykloje. Iš: Socialinis ugdymas, 1999, I dalis.
16. Markovskaja I. M. Тренинг взаимодействия родителей с детьми. - Москва: МГУ, 2002.
17. Mielke U. Kaip mylėti savo vaikus. - Vilnius: Lektūra, 1997.
18. Miškinis K. Šimtas atsakymų tėvams. - Kaunas: Šviesa, 1985.
19. Miškinis K. Šeimos edukologija. - Kaunas, 2003.
20. Navaitis, G. Psichologinė parama paaugliui. - Vilnius: Kronta, 2001.
21. Oklender V. Окна в мир ребёнка. - Москва: KLASS, 1997.
22. Paulauskas R. Delinkventiškos asmenybės formavimosi priežastys ir jos perauklėjimo problemos. Vilnius, 1988.
23. Prakapas R. Teritorinis monitoringas individualiame darbe. Iš: Socialinis ugdymas, 1999, II dalis.
24. Post E. L. The family. - New Yourk, 1987.
25. Rimm S. B. Sumažėjusio pažangumo sindromas. - Vilnius: Mintis, 1998.
26. Satir V. Peoplemaking. - California: Science and Behavior Press, 1988.
27. Satir V. Вы и ваша семья. - Москва: EKSMO PRESS, 2000.

28. Sutton C. Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija. - Vilnius, 1999.
29. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. - Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003.
30. Uzdila J. V. Mokyklos bendradarbiavimo su šeima tobulinimas (metodinis laiškas). Vilnius: PMTI.
31. Uzdila J. V. Asmenybės brendimas šeimoje. - Vilnius: Žinija, 1985.
32. Uzdila J. V. Dorovinis auklėjimas šeimoje: asmenybės ugdymas šiuolaikinėmis sąlygomis (metodologinis aspektas). - Vilnius: Žinija, 1988.
33. Uzdila J. V. Dorinis asmenybės ugdymas šeimoje. - Vilnius: Academia, 1993.
34. Uzdila J. V. Familistikos pagrindai. - Vilnius: VPU, 2001.
35. Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. – Vilnius, 1997.

SANTRAUKA
SOCIALINIO DARBO GALIMYBĖS GERINANT RIZIKOS GRUPIŲ VAIKŲ IR JŲ TĖVŲ
TARPUSAVIO SANTYKIUS

Pagrindinės sąvokos, naudojamos šiame magistro darbe yra: *šeima, rizikos grupė, šeimos tarpusavio santykiai, socialinis darbas*.

Atlikta literatūros analizė parodė, kad nepakanka mokslinės medžiagos apie egzistuojančius rizikos grupei priklausančių vaikų ir jų tėvų tarpasmeninius santykius, sąveikos ypatumus, socialinio darbo galimybes, gerinant šių šeimų tarpusavio santykius. Tai lėmė magistro darbo temos apie socialines galimybes, gerinant rizikos grupės šeimų tarpusavio santykius pasirinkimą.

Šio darbo tikslas - išsiaiškinti socialinio darbo galimybes, gerinant rizikos grupei priklausančių vaikų ir jų tėvų tarpusavio santykius. Darbo uždaviniai - ištirti tėvų, priklausančių rizikos grupei santykius su savo vaikais, ištirti paauglių, priklausančių rizikos grupei santykius su tėvais, identifikuoti tėvų, priklausančių rizikos grupei tipus tarpusavio santykių su savo vaikais požiūriu bei numatyti socialinio darbo kryptis, teikiant pagalbą rizikos grupei priklausančioms šeimoms. Darbe naudoti įvairūs mokslinio tyrimo metodai: atlikta literatūros nagrinėjama tema apžvalga, remiantis mokslinės literatūros analizės metodais, taip pat naudotas anketavimo metodas – pateikta anketa rizikos grupės tėvams ir vaikams, o gauti atsakymai į anketos klausimus apdoroti kompiuterine programa SPSS_10.

Svarbiausias dėmesys darbe skiriamas dominuojančiam tėvų į savo vaiką ir vaikų į savo tėvus požiūrio išaiškinimui, kurio pagrindu, atlikus klasterinę analizę, identifikuojami vyraujantys tėvų tipai. Nagrinėjami tėvų ir vaikų tarpusavio santykiai, kuriuos sudaro tokie komponentai, kaip “nereiklumas - reiklumas”, “švelnumas - griežtumas”, “autonomiškumas - kontrolė”, “emocinis šaltumas – emocinis artumas”, “atstūmimas - priėmimas”, “bendradarbiavimo nebuvimas - bendradarbiavimas”, “nesutarimas - sutarimas”, “nenuoseklumas - nuoseklumas”, “tėvų autoritetingumas”, “pasitenkinimas tarpusavio santykiais”.

Kaip pagrindinę darbo išvadą galima nurodyti tai, jog empirinis tyrimas atskleidė pozityvias tėvų ir vaikų santykių tendencijas. Tėvai apibūdindami savo ir vaikų santykius linkę akcentuoti keletą auklėjimo aspektų: švelnumą vaikams, emocinį artumą, bendradarbiavimą ir pasitenkinimą tarpusavio santykiais. Vaikai apibūdindami savo santykius linkę akcentuoti šiuos auklėjimo aspektus: švelnumą, neperdėtą griežtumą, emocinį artumą, bendradarbiavimą, tėvų autoritetą. Dažniausiai daroma prielaida, kad rizikos grupės šeimose yra pažeista tarpusavio

santykių sąveika nepasitvirtino. Šis tyrimas rodo, kad „rizika“ glūdi ne šeimos tarpusavio santykių sąveikoje.

SUMMARY

SOCIAL POSSIBILITIES IN ORDER TO IMPROVE RELATIONS AMONG CHILDREN AND PARENTS HAVING RISK FACTORS

The main tems are: *family, risk groupe, relation among family members, social work.*

Scientific literary analysis educed, that scientific literary lacks material for relations among children and parents having risk factors, for peculiarities of interaction and for possibilities of social work in order to improve noted relations. That's why the topic of my master's work is about social possibilities in order to improve relations among children and parents having risk factors.

Aim of the research is to find out the possibilities of social work in order to improve relations among children and parents having risk factors. Objectives: to examine relations among children and parents having risk factors; to identify the types of these relations and design the ways of social work rending assistance to high risk families. eveal the peculiarities of determining factors that condition the students' health behaviour. Methods of the research: scientific literary analysis, case analysis, analysis of *statistical data*, done on the basis of the package of programs „SPSS_ 10“.

The focal attention of this work was set on the examination of dominant parents attitude towards their children and children's attitude towards their parents. A cluster analysis was done to identify the dominant types of parents. The main analyzed components of children and parent relations were: “undemand- demand”, “tendernous- rigour”, “autonomy- control”, “emotional frigidity- emotional proximity”, “alienation – acceptance”, “cooperation- absence of cooperation”, “consensus- variance”, “consistency- inconsistence”, “parent authoritativity- reciprocity satisfaction”.

The main conclusion of this work is, that empirical research had revealed positive tendencies of children and parent relations. Parents asked to characterize their relations with children emphasizes tendernous, emotional proximity, cooperation and reciprocity satisfaction. Children asked to characterize their relations with parents emphasizes tendernous, emotional proximity, cooperation and parent authoritativity. Mostly done presumption, that high risk families have vulnerable reciprocity, hadn't proved. This research shows, that “risk” doesn't lie on relation interaction.

PRIEDAI

**SOCIALINIS TYRIMAS
“TĖVŲ IR VAIKŲ SANTYKIAI ŠEIMOJE“**

GERBIAMI TĖVELIAI !

Paprastai tėvai labai didžiuojasi savo vaiko laimėjimais, geru elgesiu ir gėdijasi ar jaučiasi kalti dėl jo nesėkmių.

Tėvai svarsto, kur jie suklydo, auklėdami vaiką, dėl kurio kyla mokymosi, elgesio, psichologinių problemų.

Kartais TĖVELIAI yra PASIMETĘ ir nežino kaip būtų galima padėti vaikui. Jiems kartais sunku SPRĘSTI kylančias PROBLEMAS VIENTIEMS.

Apklausa leis geriau suprasti, su kokiais sunkumais susiduria tėvai, auklėdami vaiką, kuriam kyla mokymosi, elgesio, psichologinių problemų. Mums **JŪSŲ NUOMONĖ** labai svarbi.

Apklausa yra **ANONIMINĖ**,
nei vardo, nei pavardės **nurodyti nereikia.**

Niekas nesužinos, kas pildė anketą.

Apklausoje dalyvauja tėveliai iš Kauno miesto.

Anketoje **nėra teisingų** arba **neteisingų** klausimų ir atsakymų.

Pastarieji tiesiog atspindi **nuomonių įvairovę.**

Atsakykite į kiekvieną klausimą, užpildykite anketą iki galo.

Ačiū Jums.

Linkime sėkmės !!!

Apklausą atlieka Mykolo Riomerio universiteto, socialinio darbo fakulteto magistratūros studijų studentė
V.Miliauskienė tel. +370 614 00180

Penkiabalėje sistemoje, taškais nuo 1 iki 5 įvertinkite kiekvieną teiginį. Rezultatus surašykite į lentelę. Taškus rašykite atskirai:

M. stulpelyje – mamos taškai.

T. stulpelyje – tėtės taškai.

5 – visiškai sutinku;
4 – sutinku;
3 – nesu tikras;
2 – nesutinku;
1 – visiškai nesutinku.

Amžius.....,

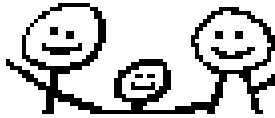
išsilavinimas.....,

vaiko amžius.....

		M.	T.
1.	Jei aš ko nors reikalauju iš jo (jos), tai būtinai to pasiekiu.		
2.	Aš visada baudžiu jį (ją) už prasižengimus.		
3.	Jis (ji) retai sako man, kur eina ir kada grįš.		
4.	Jis (ji), pakankamai savarankiškas žmogus.		
5.	Sūnus (duktė) gali man papasakoti viską, kas jam (jai) nutinka.		
6.	Aš galvoju, kad jis (ji) gyvenime nieko nepasieks.		
7.	Aš dažniau kalbu apie jo (jos) trūkumus, nei gerasias savybes.		
8.	Aš dažnai prašau jo (jos) atlikti svarbius ir atsakingus darbus.		
9.	Mums sunku rasti bendrą kalbą.		
10.	Kartais leidžiu jam (jai) tai, ko vakar neleidau.		
11.	Aš visada paisau jo (jos) nuomonės.		
12.	Aš norėčiau, kad jis (ji) elgtųsi su savo vaikais taip, kaip aš elgiuosi su juo (ja).		
13.	Jis (ji) retai iš pirmo karto padaro tai, ko buvo prašomas.		
14.	Aš jį (ją) retai baru.		
15.	Aš stengiuosi kontroliuoti visus jo (jos) veiksmus.		
16.	Galvoju, kad svarbiausia jam (jai) klausyti manęs.		
17.	Jei jam (jai) atsitinka nelaimė pirmiausia jis (ji) pasako tai man.		
18.	Man nepatinka jo (jos) pomėgiai.		
19.	Aš nelaikau jo (jos) pakankamai protingu (-a) ir gabi (-ia).		
20.	Aš galiu prisipažinti, kad buvau neteisingas ir atsiprašyti jo (jos).		
21.	Aš dažnai tenkinu jo (jos) norus.		
22.	Man būna sunku nuspėti savo elgesį jo (jos) atžvilgiu.		
23.	Manau, kad jam (jai) esu autoritetas.		
24.	Man patinka mūsų su juo (ja) santykiai.		
25.	Namuose jam (jai) skiriu daugiau pareigų, nei jų turi daugelis jo (jos) draugų.		
26.	Tenka jam (jai) skirti fizinės bausmės.		
27.	Jam (jai) privalu elgtis taip, kaip aš pasakau, neatsižvelgiant į jo (jos) norus.		
28.	Manau, kad geriau žinau, ko jam (jai) reikia.		
29.	Aš visada užjaučiu savo vaiką.		
30.	Man atrodo, kad aš jį (ją) suprantu.		
31.	Aš norėčiau jame (joje) daug ką pakeisti.		
32.	Kai mūsų šeima turi kažką nuspręsti, man jo (jos) nuomonė visada svarbi.		

33.	Aš visada sutinku su jo (jos) pasiūlymais ir idėjomis.		
34.	Mano elgesys jam (jai) dažnai būna netikėtas.		
35.	Aš jam (jai) esu pavyzdys.		
36.	Aš galvoju, kad auklėju jį (ją) teisingai.		
37.	Aš iš jo (jos) daug reikalauju.		
38.	Aš esu švelnus žmogus.		
39.	Aš leidžiu jam (jai) grįžti namo tada, kada jis (ji) nori.		
40.	Aš stengiuosi apsaugoti jį (ją) nuo sunkumų ir nemalonių situacijų.		
41.	Aš neleidžiu jam (jai) kalbėti apie mano charakterio trūkumus.		
42.	Aš manau, kad jo (jos) charakteris yra geras.		
43.	Aš dažnai jį (ją) kritikuojau dėl smulkmenų.		
44.	Aš visada pasiruošęs jo (jos) išklausti.		
45.	Mūsų nuomonės su juo (ja) dėl daugelio dalykų skiriasi.		
46.	Aš baudžiu jį (ją) už tokius poelgius, kuriuos ir pats (pati) darau.		
47.	Jis (ji) daugelyje dalykų man pritaria.		
48.	Aš pavargstu nuo kasdienio bendravimo su juo (ja).		
49.	Man tenka versti jį (ją) daryti tai, ko jis (ji) nenori.		
50.	Aš atleidžiu jam (jai) tai, už ką kiti baustų.		
51.	Man norėtusi žinoti apie jį (ją) viską: apie ką jis (ji) galvoja, kaip sutaria su draugais ir pan.		
52.	Jis (ji) neklausia mano nuomonės, su kuo jam (jai) draugauti.		
53.	Manau, kad aš jam (jai) pats artimiausias žmogus.		
54.	Aš esu patenkintas jo (jos) elgesiu		
55.	Aš dažnai reiškiu savo nepasitenkinimą jo (jos) elgesiu.		
56.	Aš mielai darau kartu su juo (ja) tai, kas įdomu jam (jai).		
57.	Mes su juo (ja) skirtingai įsivaizduojam jo (jos) ateitį.		
58.	Būna, kad už tokį patį jo (jos) elgesį aš tai piekaištauju, tai giriu.		
59.	Manau jis (ji) norėtų būti panašus (-i) į mane.		
60.	Aš noriu, kad mūsų santykiai su juo (ja) visada būtų tokie, kokie yra šiuo metu.		

SOCIALINIS TYRIMAS
“VAIKŲ IR TĖVŲ SANTYKIAI”

Mielas Moksleivi !

Vieni tėvai pliaukšteli, kai kurie paaiškina, vieni yra griežti, kiti negriežti. Vieni atrodo abejingi, kiti dažnai apkabina ir bučiuoja.

„Nesikišk“, „Nepalik netvarkos“, „Neužsibūk iki vėlumos, nes būsi nubaustas“.
Ar esi girdėjęs iš savo tėvų ką nors panašaus?

Apklausa leis geriau suprasti, kokie santykiai vyrauja tarp vaikų ir jų tėvų. Mums **TAVO NUOMONĖ** labai svarbi.

Apklausa yra **ANONIMINĖ**,
nei vardo, nei pavardės **nurodyti nereikia.**

Niekas nesužinos, kas pildė anketą.

Apklausoje dalyvauja vaikai iš įvairių Kauno mokyklų.

Anketoje **nėra teisingų** arba **neteisingų** klausimų ir atsakymų.

Pastarieji tiesiog atspindi **nuomonių įvairovę.**

Atsakykite į kiekvieną klausimą, užpildykite anketą iki galo.

Ačiū Jums.

Linkime sėkmės !!!

Apklausą atlieka Mykolo Riomerio universiteto socialinio darbo fakulteto magistratūros studijų studentė
V.Miliauskienė Tel. +370 614 00180

Penkiabalėje sistemoje, taškais nuo 1 iki 5 įvertink kiekvieną teiginį. Rezultatus surašyk į lentelę. Mamai ir tėčiui skiriamus taškus rašyk atskirai:

M stulpelyje – taškai mamai

T stulpelyje – taškai tėčiui.

5 – visiškai sutinku;
4 – sutinku;
3 – nesu tikras;
2 – nesutinku;
1 – visiškai nesutinku.

Amžius.....,

lytis.....,

klasė.....

		M.	T.
1.	Jei jau jis (ji) ko nors reikalauja iš manęs, tai būtinai to pasiekia.		
2.	Jis (ji) visada baudžia mane už prasižengimus.		
3.	Aš retai sakau jam (jai), kur einu ir kada grįšiu.		
4.	Jis (ji) mano, kad aš esu pakankamai savarankiškas žmogus.		
5.	Galiu jam (jai) papasakoti apie viską, kas man nutinka.		
6.	Jis (ji) galvoja, kad aš gyvenime nieko nepasieksiu.		
7.	Jis (ji) dažniau pastebi mano trūkumus, nei gerasias savybes.		
8.	Jis (ji) dažnai prašo manęs atlikti svarbius ir atsakingus darbus.		
9.	Mums sunku rasti bendrą kalbą.		
10.	Kartais jis (ji) gali leisti man tai, ko vakar neleido.		
11.	Aš visada pritariu jo (jos) nuomonei.		
12.	Aš norėčiau, kad mano vaikai elgtųsi su manimi taip, kaip aš elgiuosi su juo (ja).		
13.	Aš retai iš pirmo karto padarau tai, ko jis (ji) prašė.		
14.	Jis (ji) retai mane bara.		
15.	Jis (ji) stengiasi kontroliuoti visus mano veiksmus.		
16.	Jis (ji) galvoja, kad svarbiausia yra jo (jos) klausyti.		
17.	Jei man atsitinka nelaimė pirmiausia aš tai pasakau jam (jai).		
18.	Jam (jai) nepatinka mano pomėgiai.		
19.	Jis (ji) galvoja, kad aš esu nepakankamai protingas ir gabus.		
20.	Jis (ji) gali prisipažinti, kad buvo neteisis ir atsiprašyti manęs.		
21.	Jis (ji) dažnai tenkina mano norus.		
22.	Negali žinoti, kaip jis (ji) reaguos į mano žodžius.		
23.	Jis (ji) yra man autoritetas.		
24.	Man patinka mūsų su juo (ja) santykiai.		
25.	Namuose jis (ji) skiria man daugiau pareigų, nei mano draugams jų tėvai.		
26.	Būna, kad jis (ji) mane muša.		
27.	Jei aš ir nenoriu, man privaloma elgtis taip, kaip nori jis (ji).		
28.	Jis (ji) galvoja, kad geriau už mane žino, ko man reikia.		
29.	Jis (ji) visada mane užjaučia.		
30.	Man atrodo, kad jis (ji) mane supranta.		
31.	Jis (ji) norėtų manyje daug ką pakeisti.		
32.	Kai mūsų šeima turi kažką nuspręsti, jis (ji) visada klausia mano nuomonės.		
33.	Jis (ji) visada sutinka su mano pasiūlymais.		
34.	Niekada nežinau, ko iš jo (jos) laukti.		

35.	Jis (ji) yra man pavyzdys.		
36.	Aš galvoju, kad jis (ji) auklėja mane teisingai.		
37.	Jis (ji) iš manęs daug reikalauja.		
38.	Jis (ji) - švelnus žmogus.		
39.	Dažniausiai jis (ji) leidžia man grįžti namo tada, kada aš noriu.		
40.	Jis (ji) stengiasi mane apsaugoti nuo sunkumų ir nemalonių situacijų.		
41.	Jis(ji) draudžia man išsakyti jo (jos) charakterio trūkumus.		
42.	Aš manau, kad jam (jai) patinka mano charakteris.		
43.	Jis (ji) kritikuoja mane dėl smulkmenų.		
44.	Jis(ji) visada pasiruošęs mane išklausyti.		
45.	Mūsų nuomonės su juo (ja) dėl daugelio dalykų skiriasi.		
46.	Jis (ji) baudžia mane už tokius poelgius, kuriuos ir pats (pati) daro.		
47.	Aš daugelyje dalykų jam (jai) pritariu.		
48.	Aš pavargstu nuo bendravimo su juo (ja).		
49.	Jis (ji) dažnai mane verčia daryti tai, ko aš nenoriu.		
50.	Jis (ji) atleidžia man tai, už ką kiti nubaustų.		
51.	Jis (ji) nori žinoti apie mane viską: apie ką aš galvoju, kaip sutariu su draugais ir pan.		
52.	Aš neklausiu jo (jos) nuomonės, su kuo man draugauti.		
53.	Jis (ji) pats artimiausias man žmogus.		
54.	Jis (ji) nuolat yra manimi nepatenkintas (-ta).		
55.	Galvoju, kad jis (ji) laiko mano elgesį geru.		
56.	Jis (ji) mielai daro kartu su manimi tai, kas mane domina.		
57.	Mes su juo (ja) skirtingai įsivaizduojam mano ateitį.		
58.	Už tokį patį mano elgesį jis (ji) gali reaguoti tai piekaištaudamas, tai girdamas.		
59.	Man norėtųsi būti panašiu į jį (ją).		
60.	Aš noriu, kad jis (ji) visada elgtųsi su manimi taip, kaip elgiasi dabar.		

1 lentelė. Pirmojo parametro „Nereiklumas - reiklumas“ įvertinimas pagal respondentų grupes

Respondentų grupės	Skaičius	Vidutinė vertė	Nuokrypis nuo vidutinės vertės
Paaugliai apie tėvus	30	15,60	3,61
Paaugliai apie mamas	37	16,27	2,92
Paauglio tėvas	20	15,15	2,30
Paauglio mama	27	14,63	2,51

2 lentelė. Antrojo parametro „Švelnumas - griežtumas“ įvertinimas pagal respondentų grupes

Respondentų grupės	Skaičius	Vidutinė vertė	Nuokrypis nuo vidutinės vertės
Paaugliai apie tėvus	30	13,23	4,72
Paaugliai apie mamas	37	11,41	3,83
Paauglio tėvas	20	12,35	3,00
Paauglio mama	27	11,96	2,52

3 lentelė. Trečiojo parametro „Autonomiškumas - kontrolė“ įvertinimas pagal respondentų grupes

Respondentų grupės	Skaičius	Vidutinė vertė	Nuokrypis nuo vidutinės vertės
Paaugliai apie tėvus	30	14,87	2,47
Paaugliai apie mamas	37	15,51	2,36
Paauglio tėvas	20	16,08	1,79
Paauglio mama	27	16,56	1,74

4 lentelė. Ketvirtojo parametro „Emocinis šaltumas – emocinis artumas“ įvertinimas pagal respondentų grupes

Respondentų grupės	Skaičius	Vidutinė vertė	Nuokrypis nuo vidutinės vertės
Paaugliai apie tėvus	30	16,10	3,92
Paaugliai apie mamas	37	18,24	3,01
Paauglio tėvas	20	16,90	2,73
Paauglio mama	27	19,26	2,80

5 lentelė. Penktojo parametro „Atstūmimas - priėmimas“ įvertinimas pagal respondentų grupes

Respondentų grupės	Skaičius	Vidutinė vertė	Nuokrypis nuo vidutinės vertės
Paaugliai apie tėvus	30	16,32	3,07
Paaugliai apie mamas	37	16,70	3,34
Paauglio tėvas	20	15,98	1,98
Paauglio mama	27	16,35	2,11

6 lentelė. Šeštojo parametro „Bendradarbiavimas – jo nebuvimas“ įvertinimas pagal respondentų grupes

Respondentų grupės	Skaičius	Vidutinė vertė	Nuokrypis nuo vidutinės vertės
Paaugliai apie tėvus	30	15,67	4,56
Paaugliai apie mamas	37	17,49	4,00
Paauglio tėvas	20	16,40	3,00
Paauglio mama	27	17,59	3,35

7 lentelė. Septintojo parametro „Nesutarimas – tėvų ir vaiko sutarimas “ įvertinimas pagal respondentų grupes

Respondentų grupės	Skaičius	Vidutinė vertė	Nuokrypis nuo vidutinės vertės
Paaugliai apie tėvus	30	15,30	2,79
Paaugliai apie mamas	37	16,05	2,57
Paauglio tėvas	20	14,95	1,90
Paauglio mama	27	15,56	2,49

8 lentelė. Aštuntojo parametro „Tėvų nenuoseklumas - nuoseklumas“ įvertinimas pagal respondentų grupes

Respondentų grupės	Skaičius	Vidutinė vertė	Nuokrypis nuo vidutinės vertės
Paaugliai apie tėvus	30	15,83	3,65
Paaugliai apie mamas	37	14,30	4,09
Paauglio tėvas	20	15,45	2,67
Paauglio mama	27	15,67	2,96

9 lentelė. Antrojo parametro „Tėvų autoritetingumas“ įvertinimas pagal respondentų grupes

Respondentų grupės	Skaičius	Vidutinė vertė	Nuokrypis nuo vidutinės vertės
Paaugliai apie tėvus	30	15,23	5,03
Paaugliai apie mamas	37	17,27	3,73
Paauglio tėvas	20	15,05	3,22
Paauglio mama	27	15,67	3,57

10 lentelė. Antrojo parametro „Pasitenkinimas tarpusavio santykiais“ įvertinimas pagal respondentų grupes

Respondentų grupės	Skaičius	Vidutinė vertė	Nuokrypis nuo vidutinės vertės
Paaugliai apie tėvus	30	17,80	4,39
Paaugliai apie mamas	37	19,03	3,82
Paauglio tėvas	20	16,00	4,18
Paauglio mama	27	18,78	3,82